

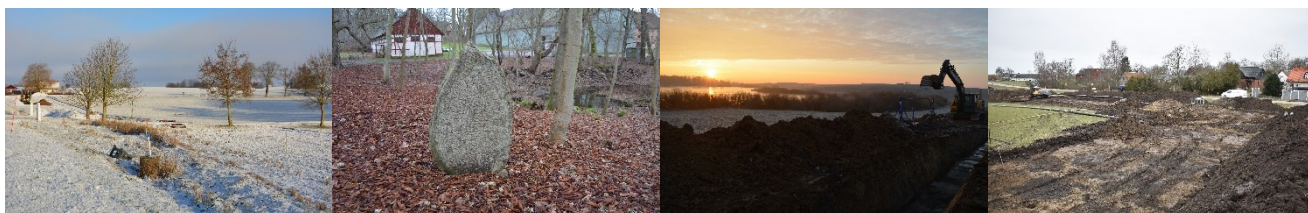
Torsjö gamla by

AGRARA LÄMNINGAR FRÅN HÖGMEDELTID TILL NYARE TID

Simon Rosborg

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2022–2023
RAÅ L1989:3825
Torsjö 34:8
Örsjö socken
Skurup kommun
Skåne län

SYDSVENSK ARKEOLOGI
RAPPORT 2024:29

År	Generationer 25 år/gen.		Perioder		Kronozon	År	Generationer	
e.Kr.	18	historisk tid (HT)	nyare tid	historisk tid	subatlantisk	e.Kr.	18	
1550	8	senmedeltid (SMT)	medeltid			járnålder	1550	8
1350	6	högmedeltid (HMT)					1350	6
1200	6	tidigmedeltid (TMT)					1200	6
1050	10	vikingatid (VIK)	yngre järnålder	járnålder	1050		10	
800	10	vendeltid (VEND)			800	10		
550	6	folkvandringstid (FVT)			550	6		
400	8	yngre romersk järnålder (YRJÅ)	äldre järnålder		bronsålder	400	8	
200	8	äldre romersk järnålder (ÄRJÅ)		200		8		
Kr.f.	20	förromersk järnålder (FRJÅ)		Kr.f.		20		
500	8	yngre bronsålder VI (YBÅ VI)	yngre bronsålder	bronsålder		500	8	
700	8	yngre bronsålder V (YBÅ V)			700	8		
900	8	yngre bronsålder IV (YBÅ IV)			900	8		
1100	8	äldre bronsålder III (ÅBÅ III)	äldre bronsålder		subboreal	1100	8	
1300	8	äldre bronsålder II (ÅBÅ II)		1300		8		
1500	8	äldre bronsålder I (ÅBÅ I)		1500		8		
1700	10	senneolitikum II (SN II)	senneolitikum	subboreal		1700	10	
1950	14	senneolitikum I (SN I)			1950	14		
2300	20	mellanneolitikum B (MN B)			2300	20		
2800	20	mellanneolitikum A (MN A)	tidigneolitikum		atlantisk	2800	20	
3300	8	tidigneolitikum II (TN II)		3300		8		
3500	20	tidigneolitikum I (TN I)	mesolitikum	atlantisk		3500	20	
4000	60	ertebøllekultur				4000	60	
5500	40	kongemosekultur			5500	40		
6500	124	maglemosekultur			mesolitikum	boreal	6500	124
6900			6900					
8000	124	maglemosekultur	mesolitikum	preboreal			8000	124
9600							9600	
f.Kr.					senpaleolitikum	yngre dryas	f.Kr.	

Torsjö gamla by

AGRARA LÄMNINGAR FRÅN HÖGMEDELTID TILL NYARE TID

Simon Rosborg

Utgiven av: Sydsvensk Arkeologi
Box 134
291 22 Kristianstad
044-13 58 00
www.sydsvenskarkeologi.se

Torsjö gamla by
Agrara lämningar från högmedeltid till nyare tid
Simon Rosborg

Schaktningsövervakning 2022/2023
RAÅ L1989:3825
Torsjö 34:8
Örskö socken, Skurup kommun i Skåne län
Sydsvensk Arkeologi Rapport 2024:29

© Sydsvensk Arkeologi 2024

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagbilder: Ett snöbeklätt Torsjö. Foto: Simon Rosborg. / Runsten D275.
Foto: Simon Rosborg. / Grävmaskin i motljus. Foto: Simon Rosborg. / Schakten
närmast bebyggelsen. Foto: Simon Rosborg.

Kartmaterial: Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, I2014/00893

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Syfte och metod	5
SYFTE	5
METOD	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
TOPOGRAFI	6
FORNLÄMNINGSMILJÖ	6
Undersökningsresultat	6
UTFÖRANDE	6
LEDNINGSSTRÄCKA 700 METER	11
Första sträckan	11
Andra sträckan	11
Tredje sträckan	14
Fjärde sträckan	15
Femte sträckan	17
Sjätte sträckan	17
Sjunde Sträckan	19
SCHAKT 237	23
SCHAKT 297	24
SCHAKT 495	26
SCHAKT 500	27
SCHAKT 514	27
SCHAKT 789	29
SCHAKT 2000	29
SCHAKT 2021	30
SCHAKT 2097	30
SCHAKT 2130	32
SCHAKT 2156	34
SCHAKT 2165	35
SCHAKT 46620 OCH 4746	37
SCHAKT 4662	37
SCHAKT 796	37
Utvärdering och diskussion	37
¹⁴ C-prover	38
Gårdslägenas kontinuitet	38
Väglämningarna	41
Avslutande kommentarer	42
Referenser	45
Ordlista	46
Administrativa uppgifter	48

Bilagor	49
ANALYS AV KERAMIK OCH TEGEL FRÅN TORSJÖ BYTOMT L1989:3825	49
ARKOBOTANISK ANALYS	53
14C-ANALYS	55
¹⁴ C-tabell	58
Fynd, Keramik	59
Fynd, övrigt	61
Anläggningslista	62

Figur 1. Skurups kommun markerat med svart linje och Torsjö markerat med blå punkt.

Figur 2. Utdrag ur Vägkartan. Undersökningens läge utsatt med grön punkt.

Sammanfattning

- EnviDan AB skulle nyanlägga vatten–och avloppsledningar inom fastighet Torsjö 34:8 m. fl. Detta skulle komma att påverka fornlämning RAÄ Örsjö 33:1 (L1989:3825) (fig. 3).
- Ett beslut togs av Länsstyrelsen Skåne att en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning skulle genomföras och uppdraget tilldelades Sydsvensk Arkeologi AB.
- Arbetet genomfördes löpande med kortare och längre uppehåll för juledighet.
- Lämningar i form av kulturlager, gropar, diken, syllstenar, stensatta ytor och stolphål hittades i flera schakt. Dessa undersöktes fortlöpande så snabbt som möjligt.
- Ett större schakt med en bred på cirka nio meter samt en längd på 700 meter i nord-sydlig riktning togs upp. Schaktet gick således genom större delen av fornlämningens längd. För att underlätta för det arkeologiska arbetet banades först matjorden av på en sträcka som sedan undersöktes av arkeolog varpå schaktet grävdes ner till slutgiltigt djup.
- Ett antal lämningar från Torsjö tidiga historia framkom under arbetet. Det påträffades gårdslämningar från tidigmodern tid och aktiviteter som kan knytas till dessa men representerat var även byggnadslämningar och keramikmaterial från medeltid samt en skärva keramik från förhistorisk tid.

Inledning

Eftersom EnviDan AB skulle nyanlägga vatten–och avloppsledningar inom fastighet Torsjö 34:8 m. fl. utfördes en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning under vintern 2022/2023. Arbetet genomfördes på uppdrag från Länsstyrelsen i Skåne (Lst dnr 431-37200-2018) beslutsdatum 2019-02-18. Inga arkeologiska undersökningar har tidigare utförts inom fornlämningen vilken utgörs av en bytomt. Namnet Torsjö finns omnämnt som tidigast 1349 i ett brev utfärdat av ärkebiskop Peter i Lund. Under undersökningen framkom kulturlager och lämningar i form av bland annat stensatta ytor och byggnadslämningar som förmodligen kan härledas till gårdslägen som finns med på kartor från 1600-talet. Utöver detta hittades diken, gropar, kulturlager och stolphål som förmodligen kan knytas till sagda gårdar och aktiviteter runt dessa. Fynd av keramik av typen äldre och yngre rödgods, tegel, förhistorisk keramik samt en svartbränd kritpipa pekar främst på tiden 1200–1800-tal, men den förhistoriska keramiken talar för äldre lämningar inom fornlämningen. I anslutning till Torsjön, utmed vilken en del av det 700 meter långa ledningsschaktet grävdes, hittades vad som förmodligen är en äldre strandlinje samt trästrukturer i form av en liggande stolpe samt i marken nedkörda dito, möjligen resterna av någon typ av konstruktion i anslutning till sjön.

Syfte och metod

SYFTE

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera berörda lämningar och kulturlager samt att tillvarata eventuella fornfynd.

METOD

Schaktningen genomfördes genom att matjorden togs bort i samtliga schakt för att underlätta det arkeologiska arbetet, när sedan eventuella lämningar var färdigundersökta gick maskinen ner till slutgiltigt djup. Första dagen då schaktningen inleddes följde arkeolog med maskinen i arbetet. När framkomna lämningar undersöktes gick maskinen vidare och fortsatte att bana av matjorden. När schaktning av den långa sträckan på 9x700 meter påbörjades gjordes detta på samma sätt som ovan med avbaning av matjord. Detta gjordes utan arkeologs närvaro som avtalat och besök av arkeolog gjordes punktvis för att dokumentera framkomna lämningar samt undersöka dessa.

Topografi och fornlämningsmiljö

TOPOGRAFI

Torsjö är beläget cirka 3,5 km sydöst om Skurup och cirka 3 km nordväst om Skivarp. Byn som idag domineras av mindre villor och gårdar ligger precis i anslutning till Torsjön, en liten sjö med enbart ett litet tillflöde, dock förmodligen med en viktig funktion genom historien för bebyggelsen runt omkring. Torsjön dikas ut någon gång efter 1915 och var helt torrlagd under 40–60-talet. På ekonomiska kartan 1973 finns sjön åter med, återställd till näst intill sin tidigare utbredning. Landskapet utgörs av böljande jordbruksmark med enstaka skogbeväxta partier.

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Öster om bykärnan och precis invid sjön ligger Torsjö Gård. Första gången Torsjö nämns skriftligen är 31 oktober 1349 i ett brev utfärdat av ärkebiskop Peter i Lund i vilket Torsjö (gammal stavning, Thorsyo) är omnämnt i en uppräknings av tillgångar (SDHK-nr: 5864). Inne på Torsjö Gård, står en runsten, L1989:6692. Runstenen är typologiskt daterad till 1000–1050, men huruvida den står på ursprunglig plats eller inte är oklart (Runinskrift DR 275). Denna står i sin tur ett stenkast från lämningarna efter en borg (L1989:6693) av vilken en platå med tornkulle samt vallgravsrester idag återstår. Cirka 300 meter söder om den yttersta södra kanten av fornlämningen i fråga finns en hög (L1989:6094) med okänd datering och cirka 600 meter från samma punkt finns en boplats från äldre järnålder registrerad (L1989:6847 och L1989:6915). På andra sidan Torsjön finns ännu en hög dock nedplöjd (L1989:52051). Denna finns med på en karta från 1699 samt finns beskriven i tillhörande ägobeskrivning. Cirka 1,3 km västnordväst om fornlämningen är L1989:2239 belägen (Hassle-Bösarp 1:1). En offerplats med en stor mängd fynd så som bronser, järnföremål, silverföremål samt mänskliga kvarlevor. Platsen undersöktes delvis av Berta Stjernquist år 1962.

Undersökningsresultat

UTFÖRANDE

Schaktningen påbörjades 7 december ca kl 07.00 vilket medförde att det vid start var mycket mörkt och strålkastare därför var en nödvändighet. På grund av detta försämrades möjligheten att se skiftningar i alven samt var gränsen mellan alv och matjord gick. Resultaten blev trots detta till belåtenhet men kunde naturligtvis

blivit bättre hade det varit dagsljus under schaktningen. Sex schakt togs upp under dagen och anläggningar av olika slag påträffades i fyra av schakten och undersöktes.

Under andra dagen, 8 december, försvårades arbetet av låga temperaturer på ungefär -7 °C. för att kunna se färgskillnader samt undersöka framkomna anläggningar behövde ett cirka 6 cm tjockt lager tjäle avlägsnas med spade över större delen av de aktuella schakten.

Under 9 och 12 december togs fyra mindre schakt upp 734, 743, 781 och 789. Dessa var små, cirka 2x2 m, och fungerade som start för de borrhningar som skulle ske för ledningsdragning under landsvägen. I ett av dessa (789) påträffades anläggningar.

Mellan 13 och 19 december togs ytterligare två mindre schakt upp 785 och 796. I ena schaktet påträffades inga anläggningar och det andra (796) fylldes igen innan arkeolog var på plats för bedömning. Detta schakt togs upp igen under vecka 7 år 2023 utan arkeologs vetskap och då pågick undersökning förfullt av andra anläggningar. 13 december inleddes också arbetet med den stora ledningssträckningen på 700 meter.

16 januari 2023 fortsatte arbetet efter juledigheten och mellan 16 till 19 januari togs schakten 2000, 2021 och 2097 upp, i 2097 påträffades lämningar.

Mellan 24 och 27 januari togs schakten 2156, 2130 och 2165 upp, i 2130 påträffades lämningar.

Mellan 6 och 10 februari grävdes schakten 46620, 4662 och 4746 men inga lämningar av intresse framkom.

2 februari fortsatte arbetet med den stora ledningssträckningen. Arbetet pågick mellan 2 och 14 februari och i denna sträckning framkom merparten av undersökningens lämningar.

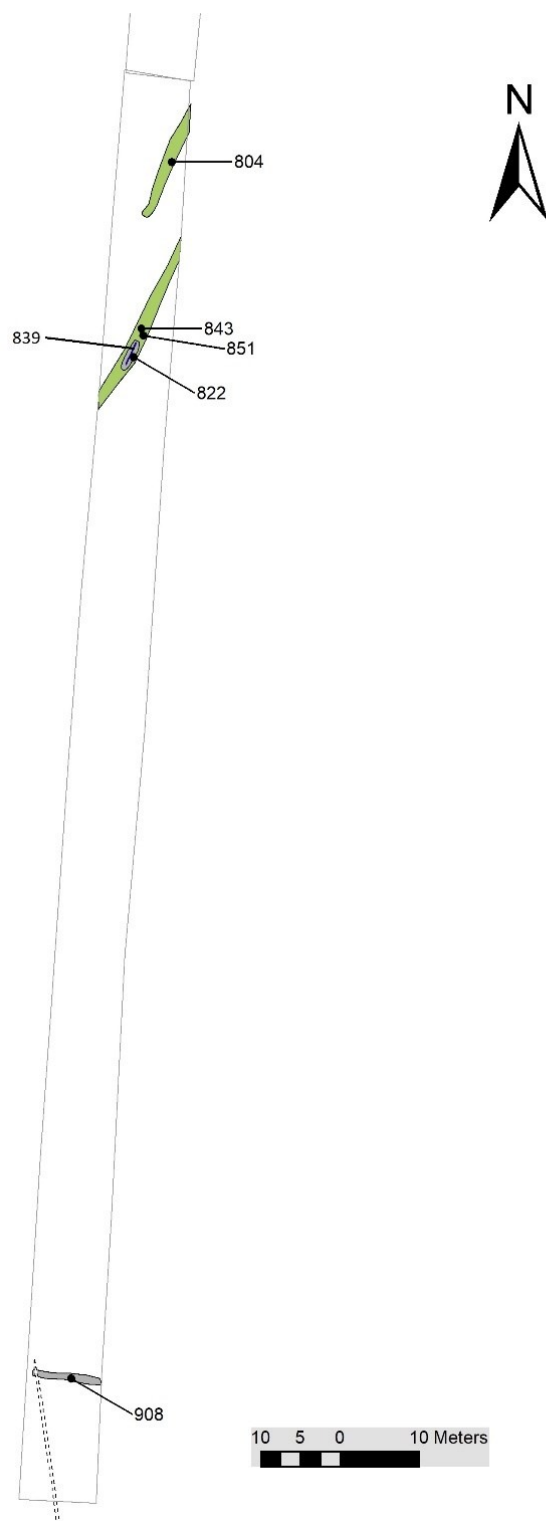
Schakt och de olika delsträckorna av den stora ledningssträckningen beskrivs i sin helhet här under och benämns första till sjunde sträckan från söder till norr. Samtliga schakt samt fornlämningens utbredning mot bakgrund av ortofoto ses i figur 3a och 3b.

Figur 3a. Översikt över bytomt med grävda schakt och arkeologiska objekt. De mindre schakten är numrerade.

Figur 3b. Översikt över bytomt med grävda schakt och arkeologiska objekt. 700 meters sträckan uppdelad på delsträckor.

Figur 4. Översikt av den första delen av ledningsträckningen på 700 meter.

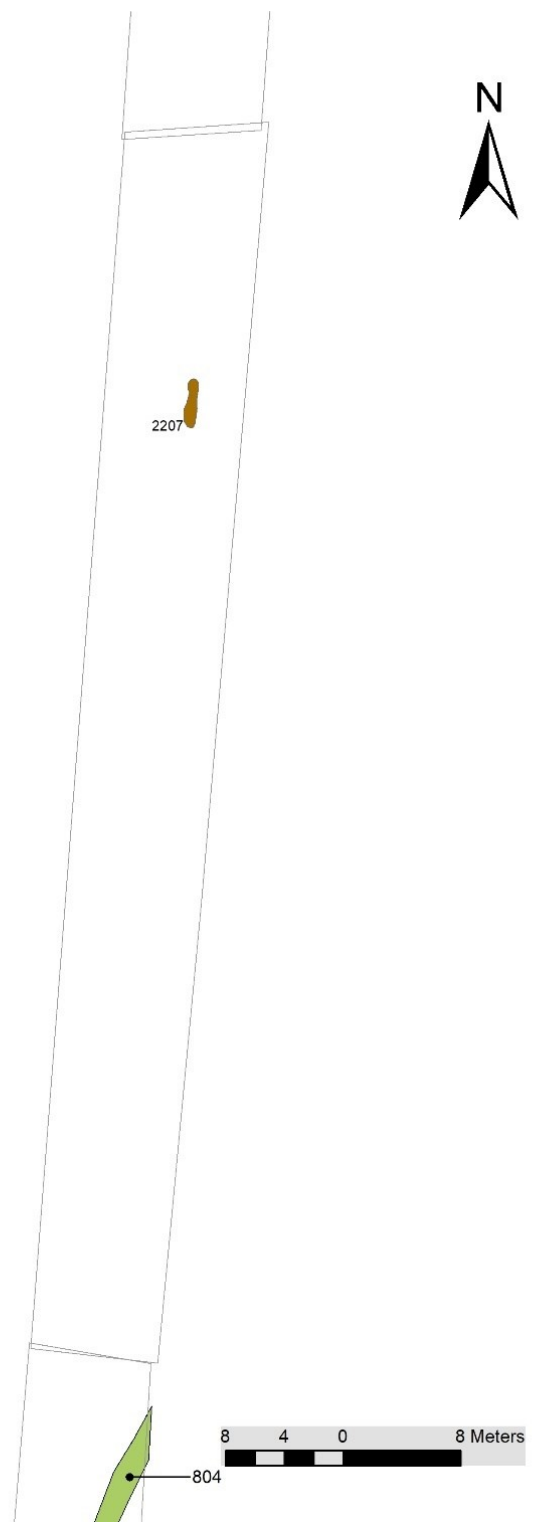
LEDNINGSSTRÄCKA 700 METER

Första sträckan

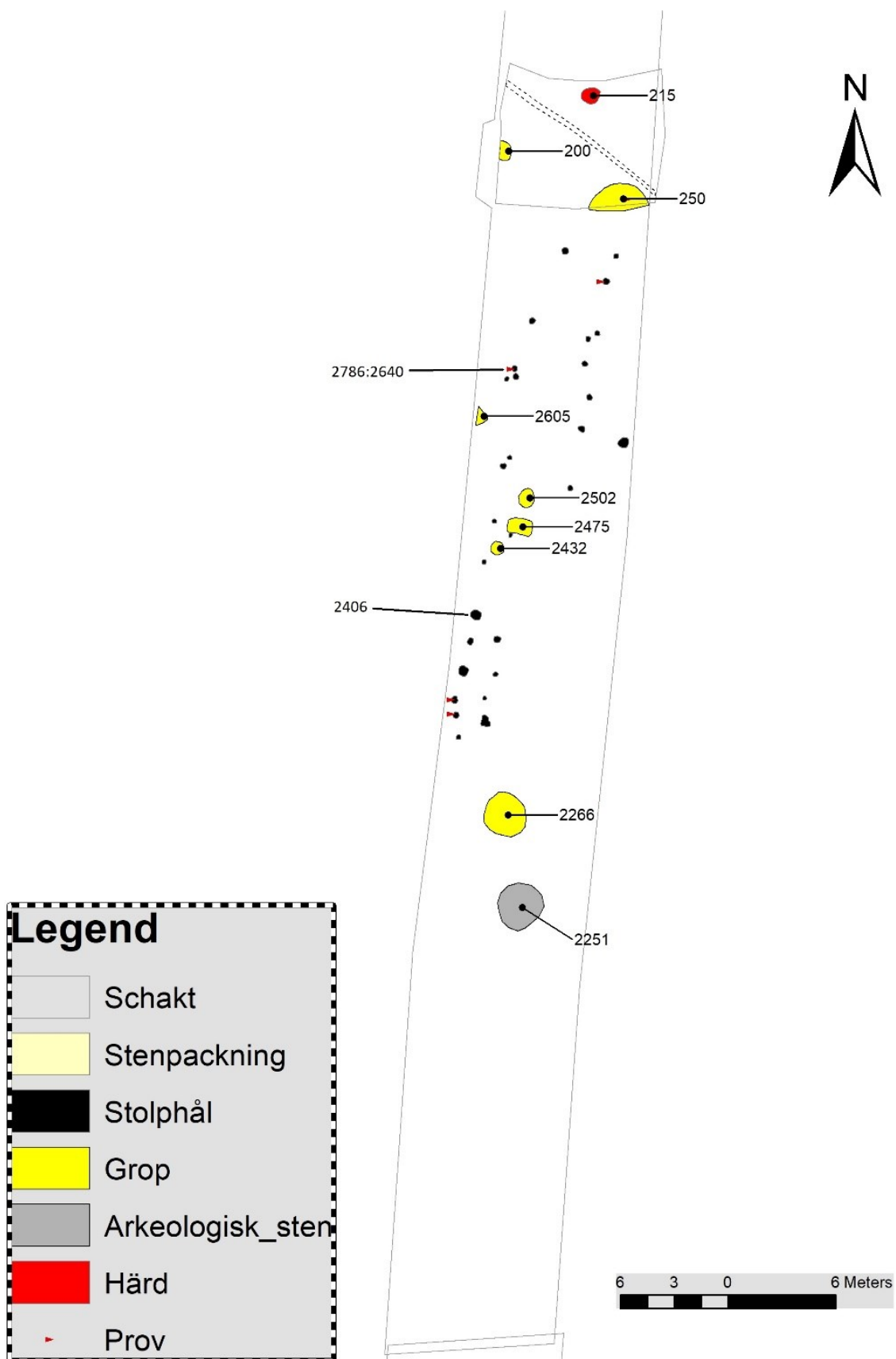
I början utfördes arbetet som så att matjorden avlägsnades på en större stäcka med en bredd på 9,5 meter varefter arkeolog undersökte ytan och mätte in samt undersökte relevanta lämningar. Mellan 13 och 19 december togs den första sträckan upp (fig. 4) och hade en längd på cirka 240 m. Tre lämningar iaktogs och mättes in. Dessa bestod av två diken (851 och 804) med lite äldre karaktär samt en stensträng (908) med större stenar. I ett av diken (851) framkom ett parti av större stenar i vilket en trästock av okänd funktion hittades (839). Strax norr om detta i samma dike hittades en stående stolpe (843) med en ungefärlig diameter på 0,08 meter. Ett lösfynd av en nyckel i järn framkom och denna mättes in. Stora skillnader i fördelning av materialet i marken med mycket grus och mindre stenar i den östra delen av schaktet i höjd med Torsjön kan tyda på att det här gått en äldre strandlinje.

Andra sträckan

Den 2 februari återupptogs arbetet på ledningssträckningen och en sträcka på ca 82 meter togs upp (fig. 5). På grund av blöta väderförhållanden så utfördes nu arbetet på så sätt att förmiddagen ägnades åt att avlägsna matjord och ytan undersöktes kontinuerligt varefter maskinen gick ner till det slutgiltiga djupet under eftermiddagen. Enbart cirka en till två skopbredder av det cirka 9,5 meter breda schaktet grävdes ner till slutgiltigt djup. Under arbetet framkom ett mindre kulturlager som undersöktes okulärt men inget mer av intresse framkom (2207).

Figur 5. Översikt av den andra delen av ledningsträckningen på 700 meter.

Figur 6. Översikt av den tredje delen av ledningsträckningen på 700 meter.

Tredje sträckan

Arkeolog var tillbaka på plats 7 februari då matjorden avlägsnades på ytterligare 63 meter (fig. 6). Lämningar framkom i form av två rader av stolphål med drygt 30 stolphål totalt (fig. 7). Samtliga stolphål som snittades uppvisade liknande djup på ca 0,1–0,15 meter. Prov togs i de fyra stolphål som uppvisade mest kol och sot. Ett av dessa prov (PM 2786) daterades senare och gav en datering till 1300-talet (fig. 8). Utöver detta framkom två större anläggningar, en med flertalet stora stenar (2251), som inte undersöktes vidare då denna ej skulle påverkas av den djupa delen av schaktet, samt en som utgjordes av en djupare grop (2266). Den senare snittades i samband med att det djupa schaktet grävdes. Fyra mindre gropar framkom också och i en av dem (2502) fanns keramik daterad till 1700-tal. Lämningarna av stolphålsrader sammanfaller på kartan Ägobeskrivning år 1699 med gårdsläge 18 och 19 (fig. 32)

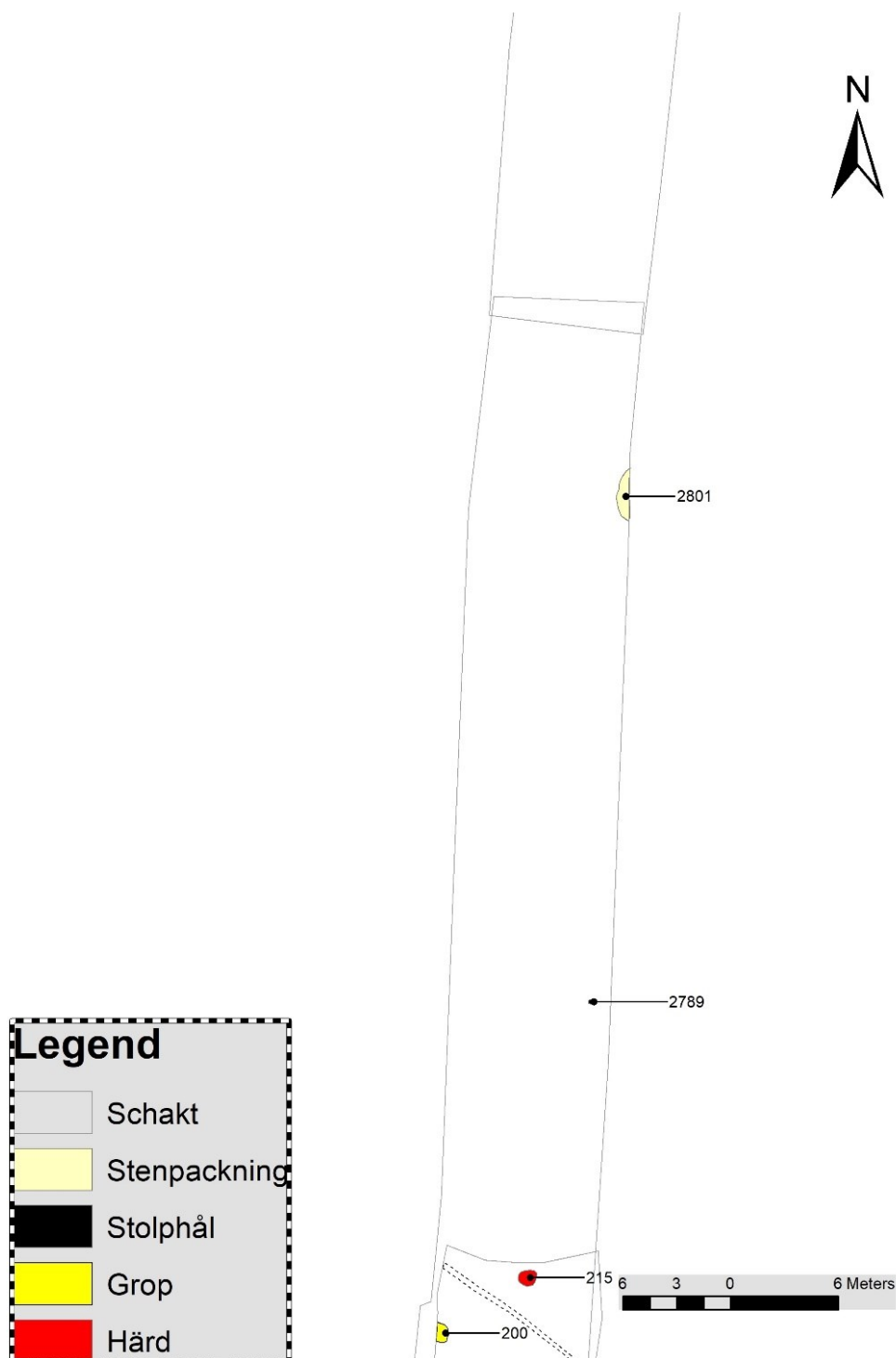
Figur 7. De två raderna med stolphål, totalt drygt 30 stolphål. Förmodligen hägnaden eller fägatan. Foto mot söder. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

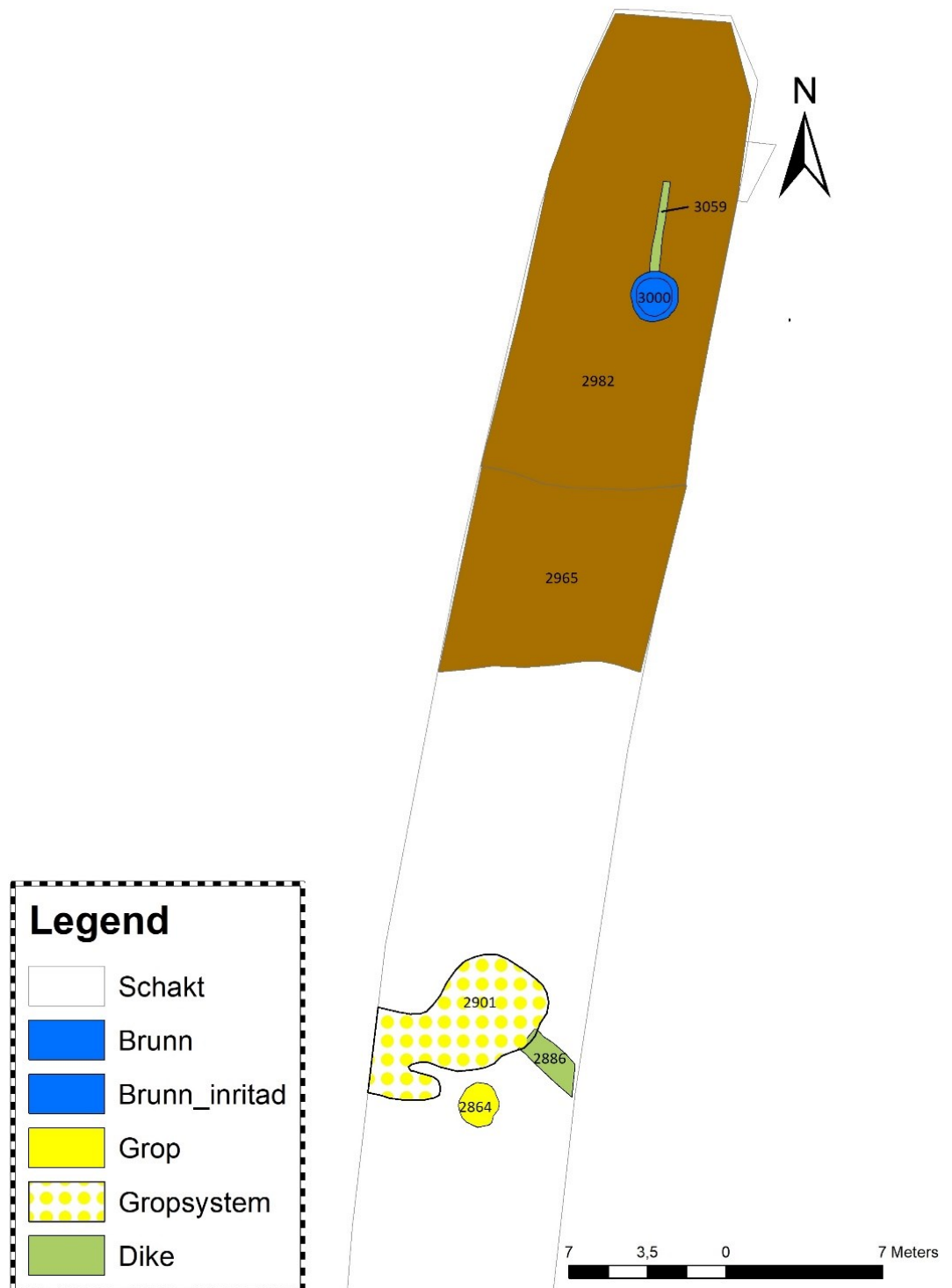
Figur 8. Två av stolphålen bland de ca 30 som framkom. Till vänster 2406 och till höger 2640 i vilket ett prov togs och daterades till 1300-tal. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

Fjärde sträckan

Arbetet fortsatte 8 februari (fig. 9) och inledes med att det djupa schaktet drogs igenom raden av stolphål, inget mer av intresse framkom. Efter detta återupprepades samma procedur som dagen innan med borttagande av matjord på förmiddagen och djupgrävning på eftermiddagen. Ett stolphål framkom samt resterna av vad som såg ut att vara enstensatt yta (2801). Bara en liten del av denna yta återstod, var av bara en liten strimma kunde rensas fram, bland stenarna framkom mindre och skadade benbitar.

Figur 9. Översikt av den fjärde delen av ledningsträckningen på 700 meter.

Figur 10. Översikt av den femte delen av ledningsträckningen på 700 meter

Femte sträckan

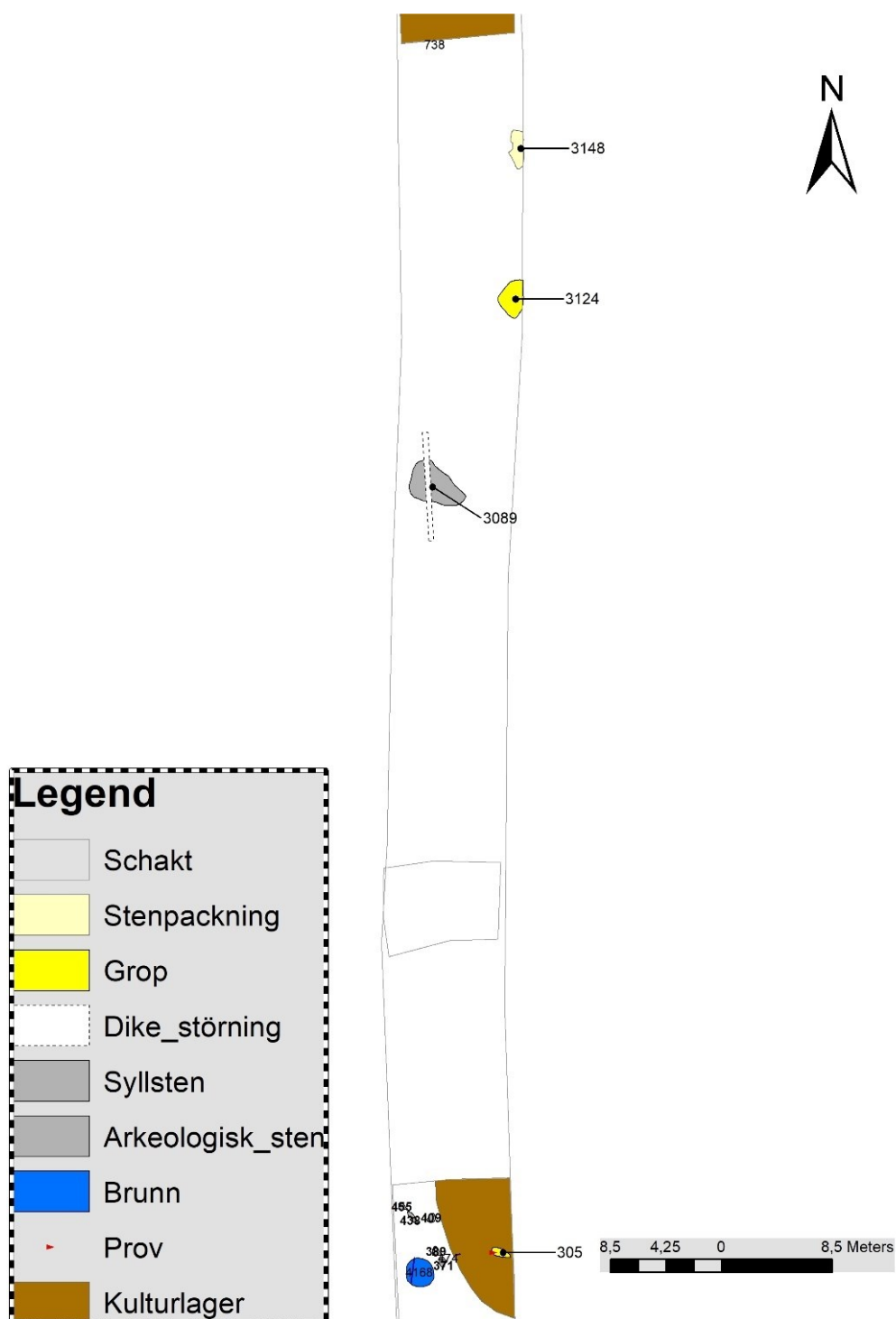
Den 9 februari grävdes ytterligare cirka 70 meter av ledningssträckan. Här påträffades lämningar i form av gropar, diken, kulturlager och en recent brunn (fig. 10). Två gropar (2901, 2835) och ett dike av äldre karaktär (2886) undersöktes närmare. En av groparna (2901), den större av de två, kan ha utgjort ett gropsystem men enbart en mindre del av denna anläggning undersöktes på grund av tidsbrist, i den del som undersöktes påträffades en äldre handsmidd spik. I slutet av dagen påträffades en recent brunn (3000) med tegelklädda inre sidor och en yttre fodring av lera. Ett dike, förmodligen samtida med brunnen ledde in i brunnskonstruktionen. Brunnen var igenfylld med vad som såg ut som matjord och kan möjligen ha tillhört de hus som låg på denna plats runt sekelskiftet 1900 och finns med på häradsekonomiska kartan från 1910–15. Två kulturlager påträffades här 2982 och 2965. Lager 2982 var rödbrunt till färgen med visst innehåll av tegelkross gav även känslan av att ha visst torvigt innehåll. Gradvis övergick lager 2982 i lager 2965 som var mörkare i färgen och med mer organiskt innehåll samt visst innehåll av kol. I det kulturlager (2982) som omgav brunnen påträffades ett spånformat flintavslag med möjlig retuscherad egg, med stor sannolikhet sekundärdeponerat.

Sjätte sträckan

Den 13 februari påbörjades den del av ledningssträckan där större delen av de tidigare mindre schakten grävdes (borrningsgropar) (fig. 11). Närmare bestämt schakt 297, 488, 495, 500 och 514. Under dagen framkom en grop (3124), en samling med stora och små stenar (3089) samt delar av en stensatt yta (3148). Invid de syllstenar som tidigare hittades i schakt 297 (se redogörelse för detta schakt) framkom även en brunn (4168) när den djupa delen av ledningsschaktet grävdes. Denna var satt med stora stenar och var helt osynlig på den nivå som schaktet 297 grävdes på från början. Genom samlingen av större och mindre stenar (3089) gick ett fiberdike, utöver denna störning fanns inblandning av gulaktig lera från undergrunden bland stenarna vilket gjorde att den fick en mycket recent karaktär. Den stensatta ytan (3148) bestod till större delen av stenar i storleksordningen 0,1–0,2 meter i diameter, grusigt eller singelliknande material fanns mellan stenarna. På ytan hittades keramik daterad till 15–1700-tal och flertalet fragment av tegelpannor vilket visar att det förmodligen handlar om lämningar efter en byggnad (fig. 12). Denna lämning sammanfaller bra med gårdsläge 15 på kartan Ägobeskrivning år 1699 (fig. 31).

Figur 12. Den stensatta ytan 3148 med bitar av taktegel på ytan och keramik daterad till 15–1700-tal. Foto mot väster. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

Sjunde Sträckan

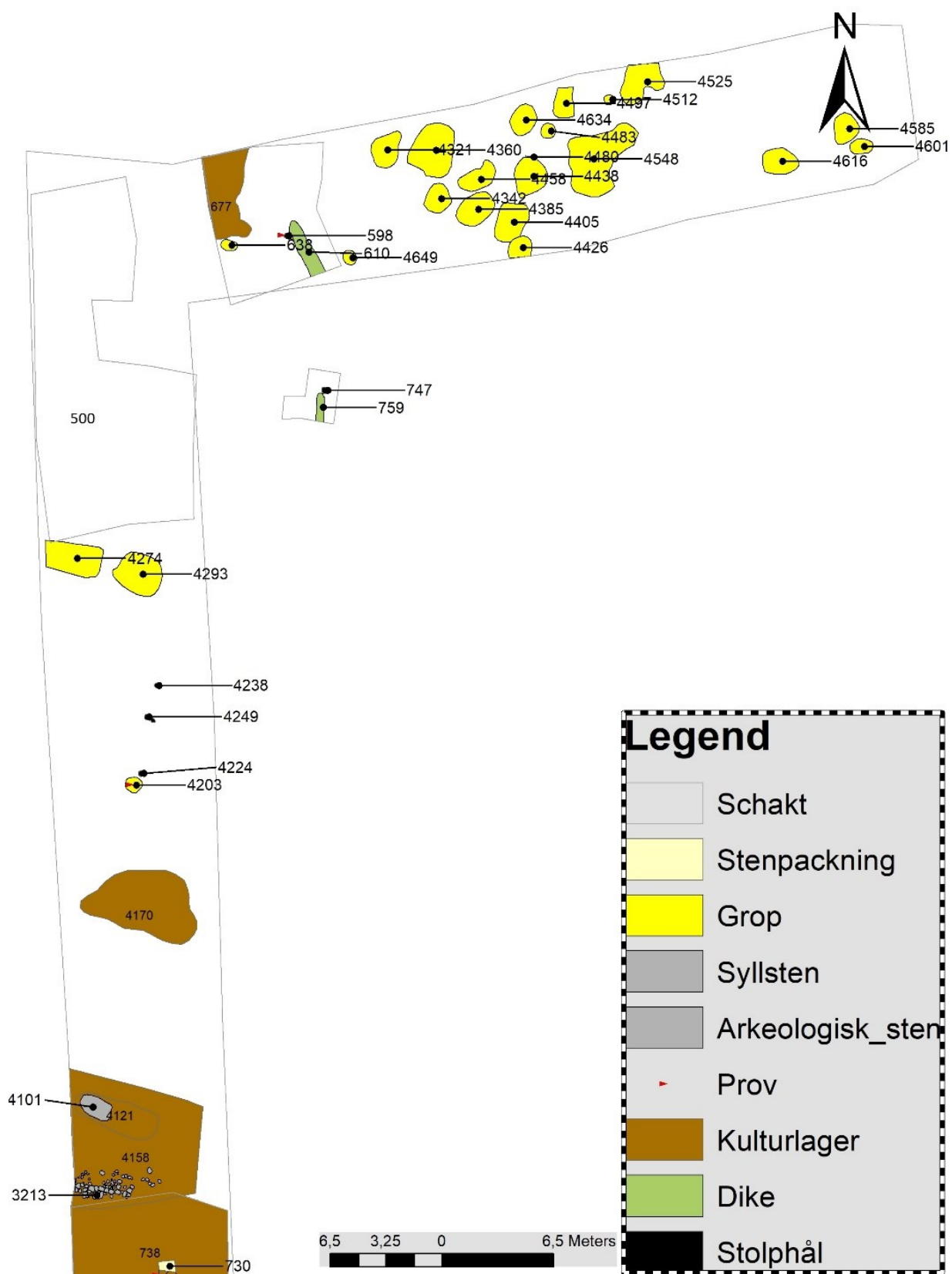
Den 14 februari fortsatte arbetet och under dagen grävdes resterande sträcka av ledningssträckan inom fornlämningsområdet (fig. 15). Under arbetet framkom ett stenparti tolkat som tillhörande en byggnad (3213) (fig. 13, 14 och 15) och lämningar som tolkas som tillhörande samma struktur (4158, 4121 och 4101), en mindre och två större gropar (4203, 4274 och 4293), fyra stolphål (4224, 4238, 4249 och 4262), ett mindre och ett större kulturlager (4170 och 4158) samt ett område med 18 gropar i varierande storlek. Flertalet av de sistnämnda groparna var dock utanför fornlämningsområdet men dessa togs likaväl med då de tangerade gränsen till densamma. De undersöktes inte närmare men i flera av dem syntes ben i ytan, hela och fragmentariska. Med stor sannolikhet handlar det om avfallsgropar av något slag från tidig modern till modern tid. Stenpartiet (3213) rensades fram och mättes in sten för sten för att tydligt visa den linje av större stenar som gick mellan de mindre. Förmodligen utgör de en del av en syllstensrad eller kallmurad grundmur med utfall av mindre stenar åt norr och söder. De mindre stenarna skulle även kunna utgöra stenlagda ytor på var sin sida av syllstenarna.

Figur 13. Syllstenarna 3213. Raden av större stenar syns tydligt ovanför tumstocken. Längst ner till vänster i bild syns fyndpinnen för sländtrissan i sten. Foto mot söder. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

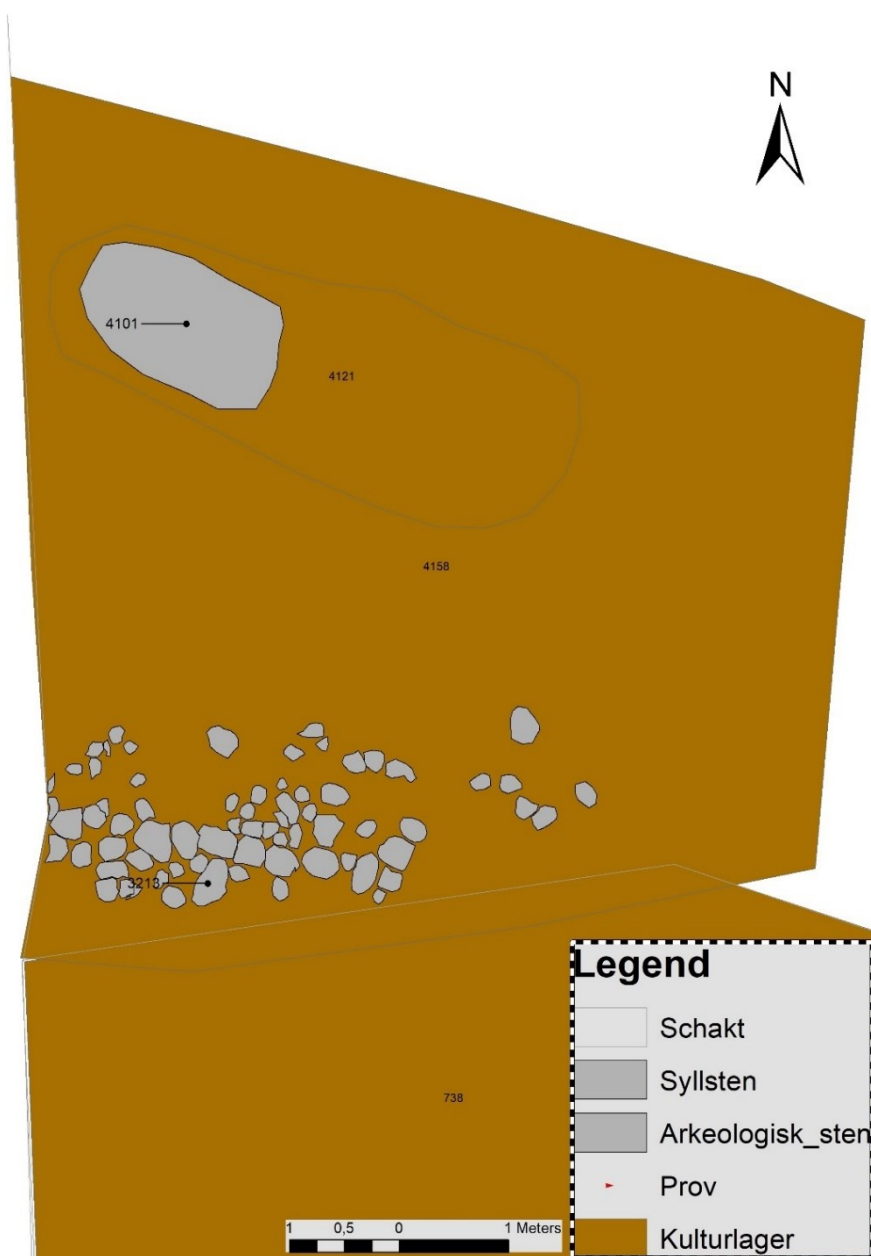

Figur 14. Syllstenarna 3213 i sin fulla utsträckning. Mot mitten av bilden syns fyndpinnen för släntrissan i sten. Färgskillnaden mellan det mörka humösa lagret i söder och det med gul lera i norr syns tydligt. Foto mot väster. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

Figur 15. Översikt av den sjunde och sjunde delen av ledningsträckningen på 700 meter.

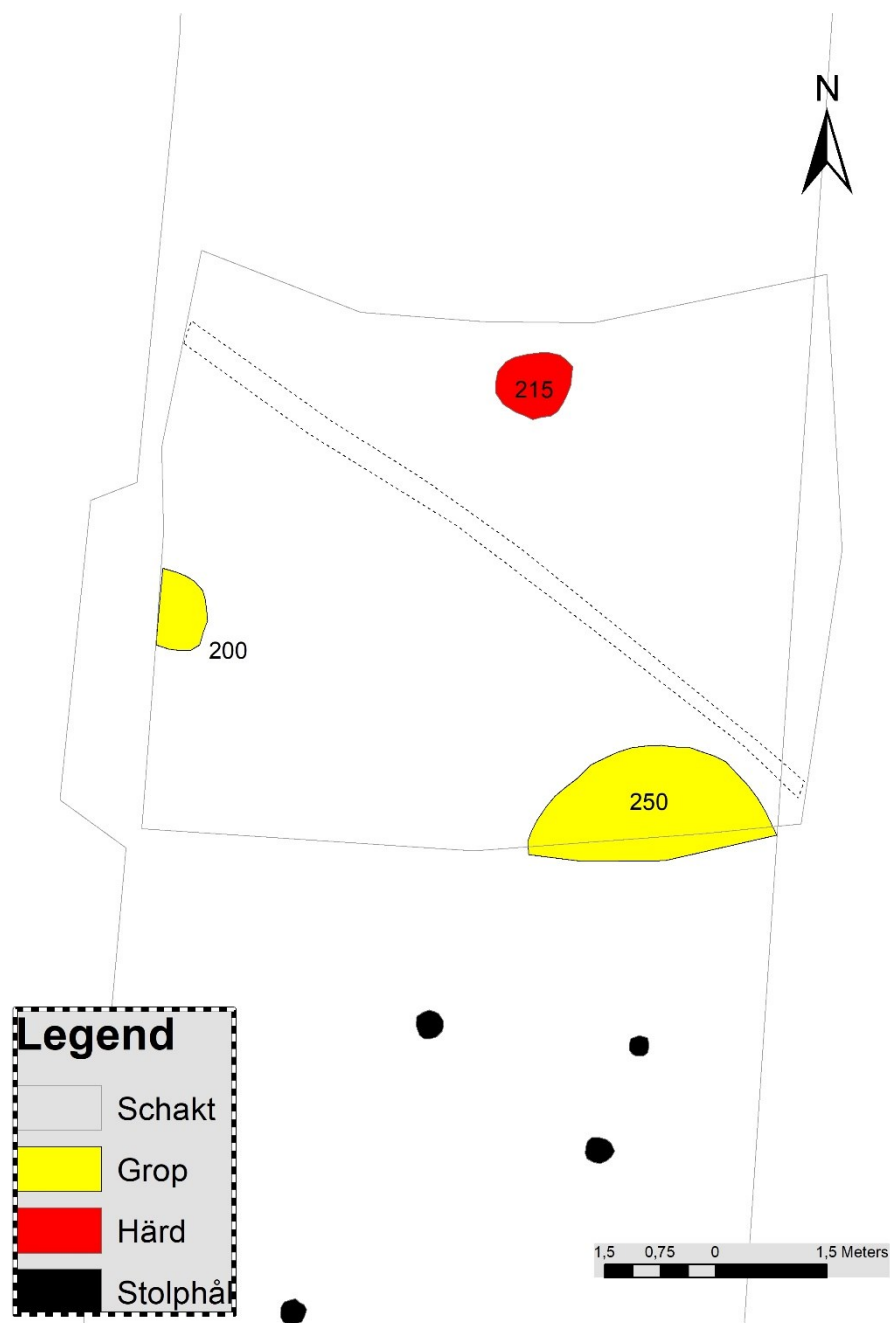
Det kulturlager (4158) som omger 3213 var djupare samt mer poröst på södra sidan av raden med större stenar och innehöll genomgående relativt rikligt med sot och en del kol. På den norra sidan var jorden mer kompakt och gul lerig undergrund kom fram direkt under stenarna (fig. 14). Fynd av en större mängd keramik, både glaserat och oglaserat äldre rödgods samt yngre svartgods, ben, några handsmidda äldre spikar, oidentifierbara järnföremål och en sländtrissa i sten tyder på en hushållsmiljö. Keramiken dateras till ca 1200–1450 vilket tyder på en medeltida hushållsmiljö. Cirka 4 meter norr om 3213 fanns ytterligare ett stenigt parti, 4101, som skulle kunna utgöra lämningar av samma byggnad (fig. 15). På grund av tidsbrist kunde dessa inte undersökas lika ingående, men storleken på stenarna överensstämde med merparten av de i 3213. Utöver detta fanns ett lager med tegelfärgad silt och lera blandat med sot, kol och tegelbitar (4121). 3213, 4121 och 4101 låg alla inom lager 4158. Förmodligen utgör 4158 även samma lager som 738 i vilket grävenhet 725 var placerad (se beskrivning för schakt 495). Längre norrut kom ett litet kulturlager (4170) som var relativt kolrikt med tegelfärgat och kolblandat humöst material i sydöst och avtagande åt väster. Två av de fyra stolphål som kom fram snittades och fotograferades och den mindre gropen (4203) snittades, fotograferades och ett prov togs av fyllningen. I gropen hittades en bit flinta som möjligen kan vara bearbetad och en bit av en käke. Provet (PM 4223) daterades till 11–1200-tal. Lämningarna 3213, 4121 och 4101 samt kulturlager 4158 och 4170 ligger alla inom, eller precis utanför, det område som på kartan Ägobeskrivning år 1699 hör till gård 14, 15 och 16 (fig. 31) (flera lämningar ligger inom samma gårdsläge men dessa är beskrivna under schakt 495). Området med gropar längst i norr har förmodligen även de koppling till gårdsläge 12 på samma karta (fig. 31).

Figur 16. Detaljkarta över 3213 och 4101.

SCHAKT 237

Tre anläggningar kom fram, vilka bestod av en större grop (250), en härd (215) och en stensamling (200) (fig. 17). Gropen (250) grävdes till cirka 5%, på grund av storleken (3,2 m diameter) och djupet (0,7 m). Botten utgjordes av relativt humöst material och ett jordprov togs i denna fyllning. I gropen påträffades djurben, en bit järn, en bit yngre rödgods (daterad till 1450–1700) samt en bit järnslag. Stensamlingen (200) visade sig inte ha något egentligt djup utan stannade efter ett lager sten, möjligen skulle den kunna utgöra botten av ett stenfundament till en större rest stolpe. Minder mängd kol och sot kunde iakttas mellan stenarna, möjligtvis kan några stenar ha varit eldpåverkade men inte till någon högre grad. Härden (215) var mycket grund och innehöll endast en minder mängd sot och kol. Lämningarna kan möjligen härstamma från gårdsläge 18 och 19 på kartan Ägobeskrivning år 1699 (fig. 32).

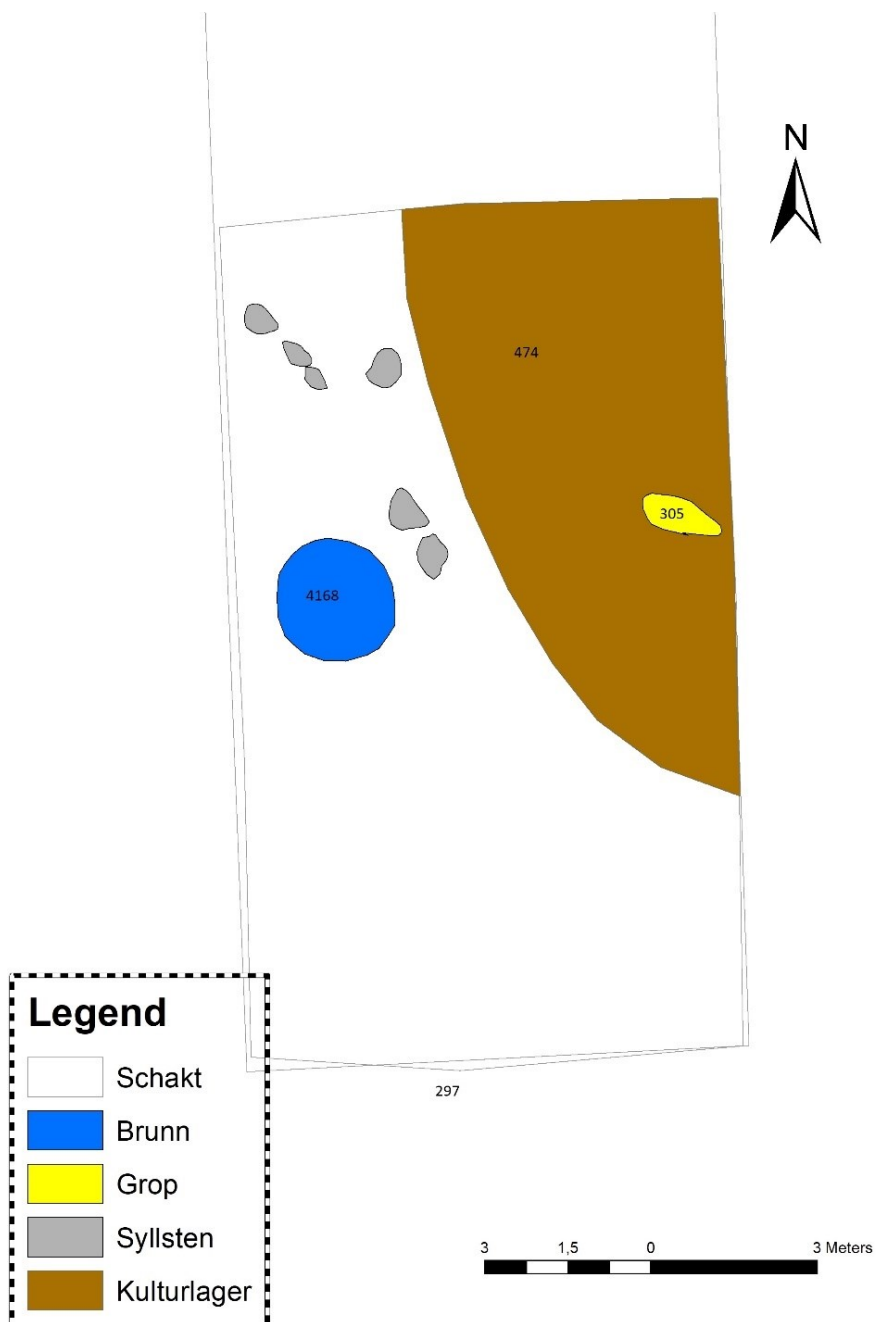

Figur 17. Översikt schakt 237.

SCHAKT 297

I detta schakt (fig. 18) framkom sex större stenar som möjligen utgör resterna av en syllstensrad. Stenarna var alla av storleken cirka 0,5–0,8 m i diameter och låg i en tydlig rad med en avstickare som antingen kan ha utgjort ett element i byggnadsstrukturen eller av annan anledning rubbats från de övriga i raden. Det fanns tydliga färgskillnader på ytan mellan den östra och den västra sidan av stenarna med mycket rödbrunt och mer humöst material på den östra sidan, detta mättes in som ett lager (474). Andelen fynd i form av ben var dock större i den västra sidan om syllstensraden, även småbitar av tegel samt rödgods iakttogs, men tillvaratogs ej. Några större bitar keramik tillvaratogs och dateras huvudsakligen till 1700–1800, en bit var något tidigare och dateras till 1500–1600. I lager 474

framkom en grund grop (305) med mycket mörk och sotig fyllning blandad med ljusbrun till beiget humöst material. Några bitar järn av okänd funktion, möjligen kraftigare beslag eller byggnadsdetaljer, fanns i gropen och ett prov togs av fyllningen. En samling stenar (4168) som senare visade sig vara en brunn framkom i schaktets västra sida.

Figur 18. Översikt schakt 297.

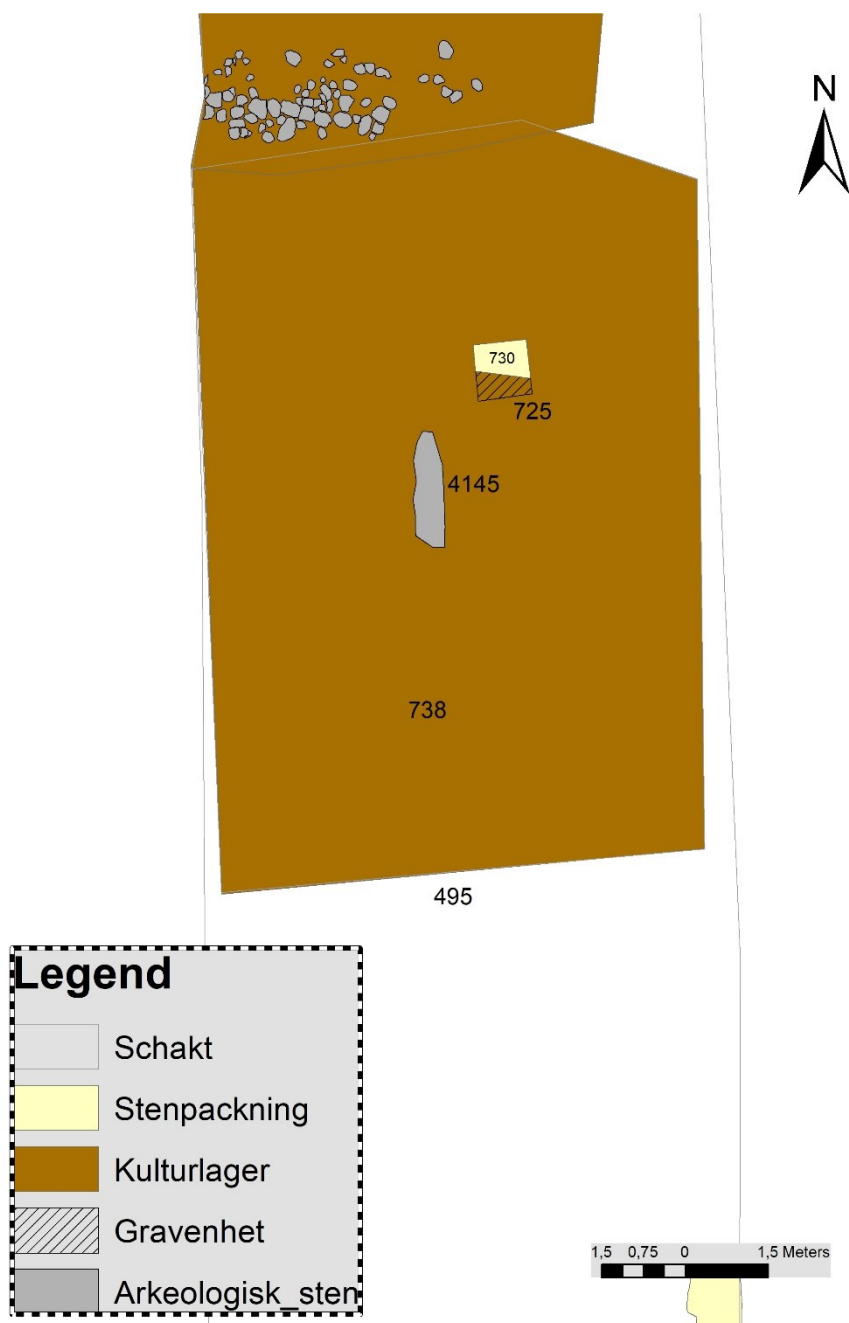
SCHAKT 495

I schaktet (fig. 20) påträffades ett kulturlager (738) som täckte hela schaktytan. På ytan iakttogs tegel, ben och bitar av rödgods. En hel tegelsten togs in och en grävenhet (725) (fig. 19) togs upp i lagret. I grävenheten framkom en relativt tjock lagerföljd. Överst och ned till ca 0,08 m fanns ett mörkbrunt lager som förmodligen bestod av matjord blandat med underliggande mörkare material. Under detta och ca 0,16 m ner kom ett sporadiskt förekommande lager med gulare lera i vilket ben samt en bit av en svartbränd kritpipa hittades. Kritpipans form och storlek daterar den till 1800-tal. Lagret var framför allt synligt i grävenhetens västra vägg. Under detta kom ett mörkare mer humöst lager och i detta, ca 0,26 m ner, kom en stensatt yta (730). Stenarnas diameter varierade mellan 0,1 och 0,2 m. Runt stenarna fanns grusigare material och bland detta material fanns bitar av rödgods med rundslipade kanter. Troligen har dessa bitar legat öppet en längre tid på en aktivitetsyta och på så vis slipats runda när de sparkats runt på ytan, även fragmentariska ben återfanns som förmodligen krossats på samma yta. Under den stensatta ytan fortsatte det mörka humösa lagret ned till ett djup av ca 0,6 m. Bitar av keramik samt mer eller mindre hela ben förekom fortsatt ner till botten. Ett par bitar järn, förmodligen beslag, hittades också. Botten bestod av gulgrå lerig alv. I botten av det understa lagret togs även ett jordprov för möjlig datering. Keramiken som påträffades dateras främst till 1500–1700 och en bit till 1200–1450. Det framkom även en bit förhistorisk keramik i de 0,6 m tjocka lagret, men någon närmare datering är inte möjlig då fyndförhållanden och bristen på daterbara attribut omöjliggör detta. Över den stenlagda ytan påträffades bitar av taktegel vilka daterats till 1700-tal eller yngre.

Då schaktet grävdes djupare inför borrhning under landsvägen så framkom i schaktkanten fler rester av vad som förmodligen var en stensatt yta (4145), möjligen rester av samma stensatta yta som i grävenhet 725. Yngre rödgods daterat till 1600-tal eller yngre framkom även här samt en större bit glas från antingen butelj eller dryckesglas. Samtliga lämningar inom schaktet sammanfaller med gårdsläge 15 och 16 på kartan Ägobeskrivning år 1699 (fig. 31).

Figur 19. Grävenhet 725 med stensatt yta i norra halvan och grävt ner till botten i södra. Det tjocka humösa lagret syns väl i södra halvan. Foto mot väster. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

Figur 20. Översikt schakt 495.

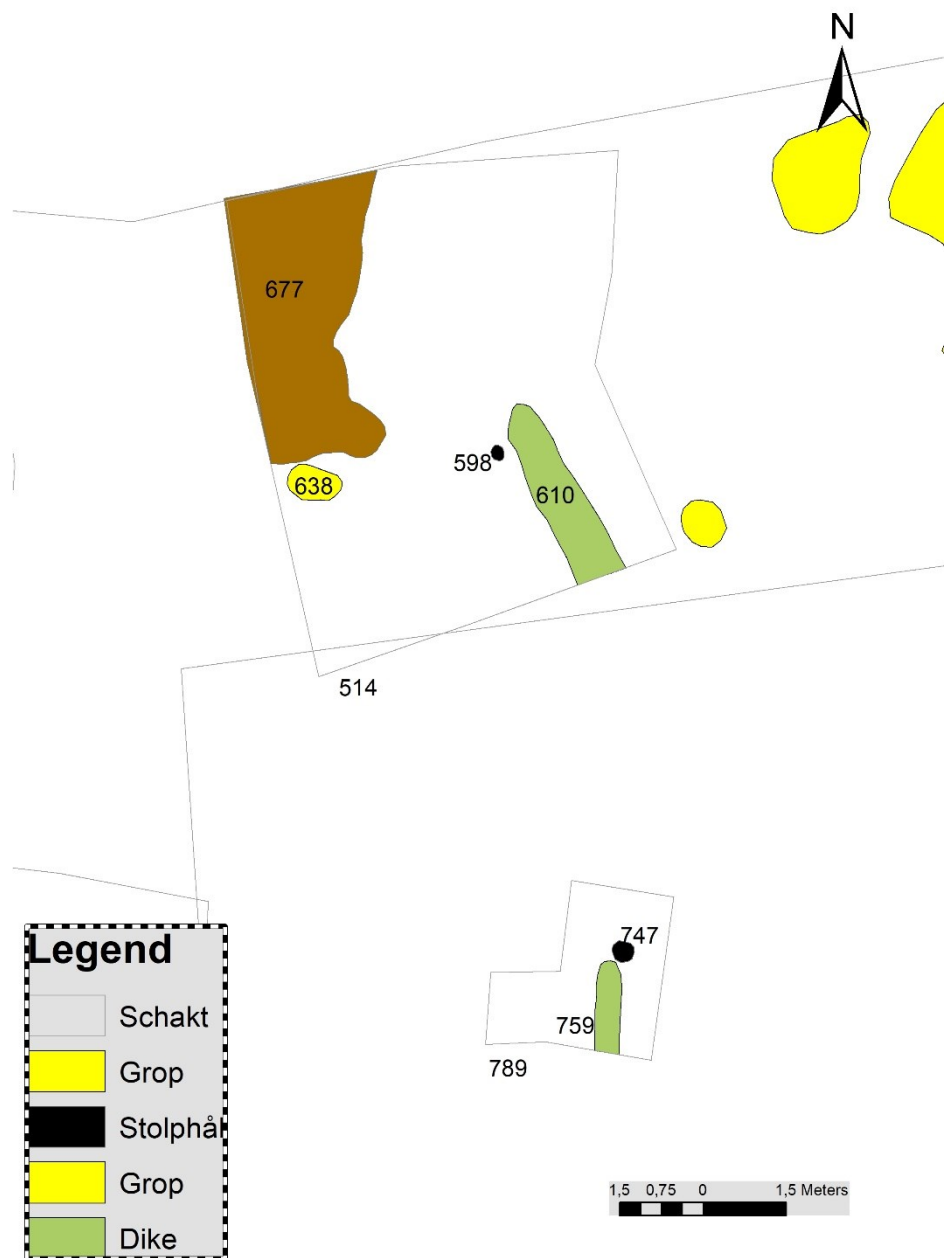
SCHAKT 500

I detta schakt (fig. 15) framkom inget av arkeologiskt intresse. Marken bestod av mörk till ljusbrun matjordsliknande jord.

SCHAKT 514

I schaktet (fig. 21) påträffades ett mörkt och diffust lager (677) som till viss del var svårt att skilja från den bruna alven, visst kol och sot-innehåll kunde iakttas. I lagret påträffades ben samt en bit yngre rödgods daterad till 1600-tal. I schaktet påträffades även tre anläggningar. Dessa utgjordes av ett stolphål (598), ett dike eller ränna (610) samt en grund grop (638). Stolphål 598 hade två tydliga fyllningar

som bestod av lerig och sotig silt respektive lerig silt med mindre mängd sot. Det fanns en viss antydning till att ha varit stenskott med några stenar med en diameter på cirka 0,07 m. Ränna 610 snittades på två ställen och var mycket grund, ca 0,04 m, dock tydlig i plan. Fyllningen bestod av lerig silt med visst sotigt innehåll. Anläggningarna grävdes under andra dagen 8 december och som nämnts ovan behövde cirka sex centimeter fryst jord avlägsnas för att nå anläggningen, djupet hade således varit något större om marken inte varit frusen. Grop 638 skulle kunna utgöra en del av lager 677. Om så inte är fallet får 638 ses som en grund grop. Djupet uppgick till cirka 0,1 m och fyllningen bestod av lerig silt med visst sotigt innehåll. En bit yngre rödgods daterat till 1450–1700 påträffades i gropan. Lämningarna i schaktet sammanfaller med gårdsläge 12 på kartan Ägobeskrivning år 1699 (fig. 31).

Figur 21. Översikt schakt 514 och 789.

SCHAKT 789

I detta schakt (fig. 21) påträffades två anläggningar i form av ett stolphål eller mindre grop (747) och ett dike eller ränna (759). Grop/stolphål 747 hade relativt humös fyllning med små stänk av sot, inga fynd påträffades och ingen antydan till stenskoning. Ränna 759 hade mycket humös fyllning med mycket sot och kol. Fynd bestod här av ben samt en bit yngre rödgods daterad till 1700-tal. Några stenar med en diameter av cirka 0,1–0,15 m fanns även i fyllningen. Lämningarna sammanfaller med gårdsläge 12 eller 14 på karta Ägobeskrivning år 1699 (fig. 31).

SCHAKT 2000

Enligt uppgift från boende invid detta schakt (fig. 27) skulle en del av den mark som schaktet togs upp i utgöras av en äldre vägbank. Denna väg är den gamla landsvägen vilken är synlig på flygfoton från 40- och 60-talet. Tidigaste kartan där samma väg finns med är enskifteskartan från 1805. Ovan jord är vägbanken fortfarande synlig, framför allt den västra kanten. Det var dock svårt att se spår av denna väg i schaktet, i den mest nordliga delen fanns ett ca 0,5–0,7 m tjockt lager påfört grus och något större stenar vilket förmodligen utgöra del av vägkonstruktionen (fig. 22).

Figur 22. Lager av olika material i vägbanan. Foto mot väster. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

På några ställen längs med schaktet syntes i profilen vad som skulle kunna vara rester av kulturlager men inga av dessa var särskilt tydliga och såg ut att vara uppblandade med annat material. Under de potentiella lagerresterna kom brun homogen jord, förmodligen äldre matjord. Det totala djupet på schaktet uppgick till 1,4 meter, bredden var cirka 1–1,4 meter. Vid detta djup hade inte undergrunden kommit i dagen. Inga fynd iakttogs under schaktningen.

Figur 23. Tydlig övergång från modern nedgrävning till äldre matjord. Foto mot NÖ. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

SCHAKT 2021

Schaktet (fig.27) togs upp längs med en mindre grusväg i väst–östlig riktning cirka 47 m långt. Överst fanns bärlager från vägen följt av en del omrört material med bland annat en del tegelrester av modernt tegel, en hel liten tegelsten cirka 25x13 cm iakttogs, men togs ej in. Under detta kom ett homogent lager bestående av mörkbrun silt följt av grågul lera i botten. Inga fynd iakttogs i det mörkbruna lagret. Arkeolog var närvarande cirka 50 % av sträckan.

SCHAKT 2097

Schaktet (fig. 27) var beläget precis i anslutning till privat parkering för att sedan sträcka sig nord–nordöst efter att ha svängt av mot norr. I början av schaktet i sydväst skulle en brunn placeras. Här grävdes schaktet ner till ett djup av ca 2,4 meter. De första cirka 0,5 meter utgjordes av grus i ytan följt av utjämningslager av sand och grus. Detta följdes av ca 1 meter moderna rivningsmassor med modernt tegel, ledningsstumpar, isolering med mera. Detta fortsatte ner till undergrunden, vilken utgjordes av blålera blandat med mörkare material. Detta var mycket blött och möjligen även omrört. Cirka 6 meter från starten av schaktet syntes en tydlig nedgrävningskant där de moderna omrörda massorna slutade och mörkbrunt matjordsliknande material med sporadiska kolfläckar tog vid i stället (fig. 23).

Förmodligen utgör detta mörkbruna lager en äldre odlingshorisont, liknande lager har även iakttagits i andra schakt. Precis efter nedgrävningskanten kom schaktet in på den nuvarande grusväg som går in till två fastigheter. Under gräsvål och rötter kom här ett cirka 1 m tjockt lager sten i mindre storlekar samt sand och grus, moderna samt något äldre bärlager till vägen. På cirka 1,2 meters djup påträffades en stenlagd yta med stenar i större storlekar, ungefär 0,1–0,3 m i diameter. Mellan stenarna fanns grå siltig sand med bruna inslag. På ytan hittades även några bitar oidentifierbart rostigt järn, en bit var dock tydligare och skulle kunna vara en del av en sölja, denna togs in. När schaktet sedan fortsatte att grävas mot nordöst fortsatte även den stenlagda ytan. Denna yta följdes cirka 9 meter i nordöstlig riktning. Det är möjligt att denstensatta ytan fortsatte till schaktets slut men arkeolog var inte närvarande de sista 15 meterna som skulle grävas upp. Möjligen utgör denna stenlagda yta en äldre väg under de mer moderna bärlagerna och äldre matjord, dock måste stora mängder med material ha förts på under årens lopp för att nå den uppmätta tjockleken av 1,2 meter (fig. 24, 25 och 26).

Figur 24. Första delen av den stensatta förmodade äldre vägbanan. Inmätt som 2061, på 1,2 m djup. Foto mot väster. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

Figur 25. Fortsättning av den stensatta vägbanan inmätt som 2072. Foto mot SV. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

Figur 26. Sista inmätta sträckan av denstensatta förmodade vägbanan, inmätt som 2086. Foto mot söder. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

SCHAKT 2130

Schaktet (fig. 29) grävdes i öst- västlig riktning för att ansluta ledningarna från fastigheterna till huvudledningen som borrats under landsvägen. Under de inledande cirka 13 meterna som schaktades var arkeolog inte närvarande, men inga lämningar av intresse iaktogs när arkeolog anlände. Det lager med äldre matjord som iaktogs i schakt 2097 fanns även här. När det sedan schaktades vidare och schaktet gick in i den väg som schakt 2097 gick längs med återfanns även här tjocka

Figur 27. Denstensatta ytan i schakt 2130. Foto mot öster. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

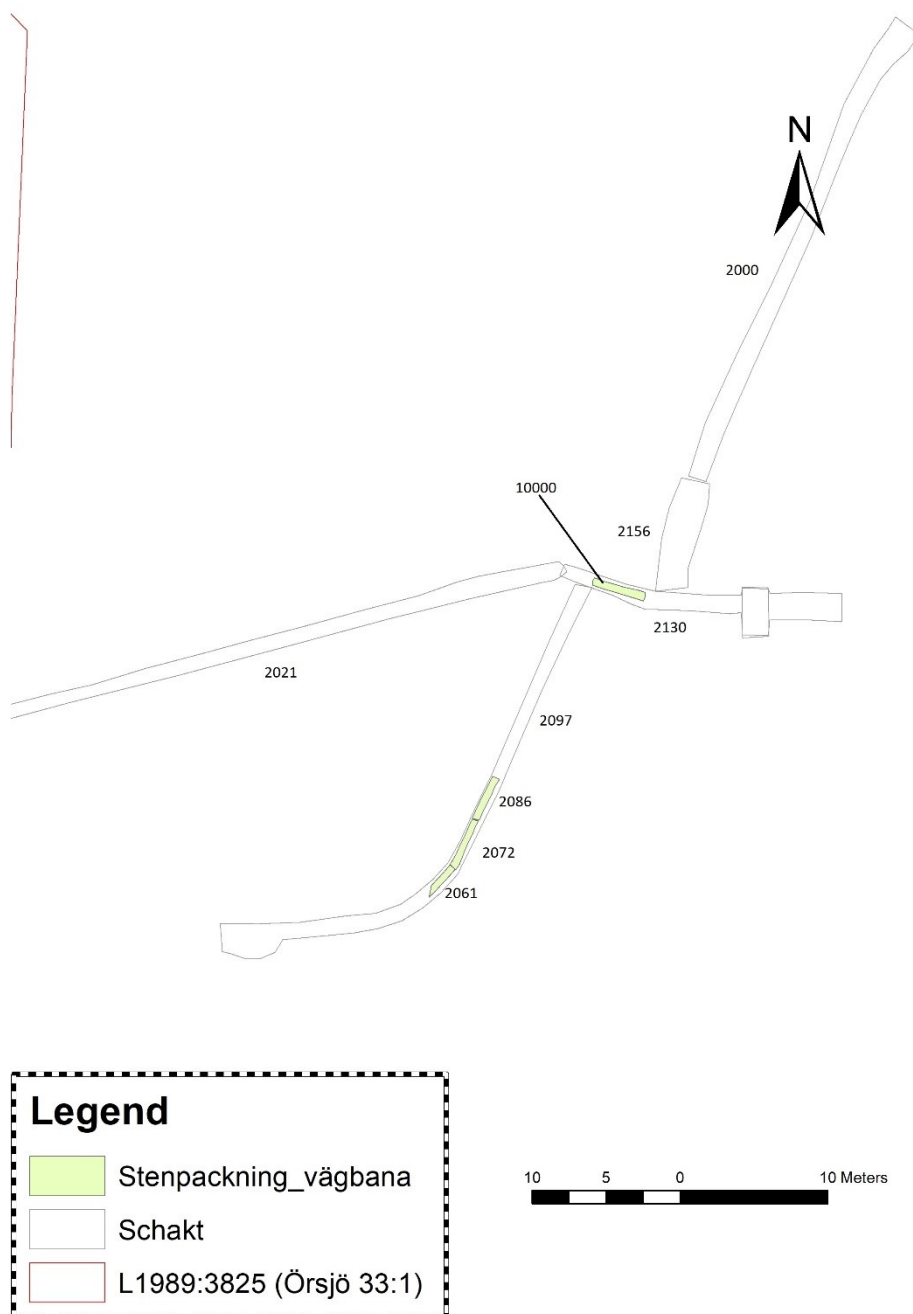
lager med sten, sand och grus från tidigare skeden i vägens historia. På cirka 1,2 meters djup återfanns en yta av större stenar (figur. 27) mycket lik den som iaktogs i schakt 2097 (fig. 24, 25 och 26). Förmodligen utgör även detta en del av en äldre vägsträckning.

Figur 28. Den stensatta ytan i schakt 2130, med slammigt grovt material på och runt stenarna. Foto mot väster. Foto: Simon Rosborg, Sydsvensk Arkeologi.

SCHAKT 2156

Schaktet (fig. 29) gick rakt över den nuvarande grusvägen som går rakt västerut ut till en gård. När maskinen hade gått ner cirka 0,3 meter syntes det tydligt att schaktet var placerat rakt på vägkanten av den gamla väg som gick i nord-sydlig riktning. Detta syntes tydligt genom att maskinen på den västra långsidan av schaktet fick gräva sig igenom grus och sten medan den östra långsidan var helt fri från sten och grus. I det sydvästra hörnet av schaktet framkom en del lite större stenar, med största sannolikhet del av den möjliga äldre vägbanan som iakttagits i schakt 2130 samt 2097.

Figur 29. Översikt schakt 2000, 2156, 2021, 2130 och 2097. Delarna av den förmodade vägbanan mättes in som 2086, 2072, 2061 och 10 000. Tyvärr kom inte hela schakt 2121 med på den här kartan men är med i sin helhet i figur 3.

SCHAKT 2165

För att behjälpa borrhningen under landsvägen så togs ett hål på ca 2x2 meter upp som mottagningshål, schakt 743 (fig. 30). Efter en tid skulle sedan schakt 2165 (fig. 30) grävas från 734 för att dra ledningen fram till aktuell fastighet, vid det tillfället kunde arkeolog inte närvara men var på plats dagen efter. Schaktet hade då återfyllts men i samtal med maskinist så framkom att massorna varit mycket störda av både rivningsmassor samt ett modernt schakt för nedläggning av fiber i riktning nord-syd. I ytan av det återfyllda schaktet syntes modernt tegel i form av bland annat en hel liten tegelsten med bruk eller cement på. Även bitar av porslin syntes här och var.

Figur 30. Översikt över schakt 796, 4662, 4746, 46620, 781, 2165 och 743.

SCHAKT 46620 OCH 4746

För att behjälpa borrhningen under landsvägen grävdes även här ett hål på ca 2x2 meter, schakt 781 (fig. 30), innan 46620 och 4746 grävdes (fig.30) för att dra ledningen till fastigheterna. Schakt 46620 och 4746 grävdes utan arkeologs närvaro och fylldes igen innan tid fanns att närvara. Det är dock troligt att marken var starkt påverkad av aktiviteter i modern tid som var fallet i schakt 2165.

SCHAKT 4662

Schaktet grävdes och fylldes igen utan arkeologs närvaro (fig. 30). Det är troligt att marken även här var mycket påverkad av moderna aktiviteter.

SCHAKT 796

Schaktet grävdes utan arkeologs närvaro och fylldes igen innan det fanns tid att närvara (fig. 30). Det är oklart om det här framkom några lämningar.

Utvärdering och diskussion

Då Torsjö bytomt aldrig tidigare varit föremål för en arkeologisk undersökning gav denna schaktningsövervakning en mycket intressant inblick i byns äldre historia. Flera av de lämningar och kontexter som hittades går att spåra till ungefärliga gårdslägen vilka finns utsatta på kartan Ägobeskrivning år 1699 och även på karta Geometrisk avmätning upprättad år 1689 finns flera av gårdslägena med. Förutom dessa tidigmoderna lämningar så fanns lämningar från medeltid vilka också är belägna till de tidigmoderna gårdslägena. Vidare diskussion om gårdslägena förs här nedan.

Resultatet från analys av det keramiska materialet visar på en intressant spridning över tid. Den äldsta keramiken är förhistorisk och utgörs av en skärva. Skärvan hittades i en lagerföljd i grävenhet 725 och har inga tydliga daterbara inslag vad gäller kärtp och utseende, någon mer exakt datering går därför inte att inte att ge. Troligt är dock att det finns ett tidsspänn på runt ett par hundra år mellan den förhistoriska keramiken och den äldsta medeltida keramiken (se bilaga keramisk analys). Från medeltid finns två keramiktyper representerade, en skärva yngre svartgods och flertalet av äldre rödgods vilka dateras till tiden ca 1200–1300 respektive 1200–1450. Till större delen rör det sig om kannor vilka varit vanligt förekommande i hushållet. Från tidigmodern tid finns yngre rödgods vilket daterats till 1450–1800. Detta var också den största keramik kategorin och var representerad i många av kontexterna med sprid över stor del av den undersökta ytan. Tyngdpunkten tidsmässigt ligger i 1500–1700-tal och många av skärvorna utgörs av trefotsgritor, men representerat är även del av en skål, ett par krukor och fat.

Skärvan av yngre svartgods samt samtliga skärvor av äldre rödgods påträffades inom 3213 som tolkats som tillhörande en byggnad. Tyngdpunkten ligger i 1200–1400-tal och skärvorna utgörs till stor del av delar av kannor. Kulturlager 4158 som omgärdar byggnadslämningarna 3213 var djupare, mer poröst samt innehöll mer sot och kol på södra sidan om syllstensraden. Detta tillsammans med att en motsvarande samling stenar (4101) fanns norr om 3213 kan indikera att södra sidan utgör utsida av byggnaden där mer sot och avfall avlagrats med åren. Merparten av keramiken återfanns på den norra sidan vilket igen möjligen indikerar insidan. Dessa lämningar, 3213, 4101 och 4158 utgör några av de mest intressanta lämningarna som framkom under undersökningen och utgör förmodligen spåren efter en medeltida hushållsmiljö.

Den medeltida keramikens spridning visar en trolig koncentration av den medeltida bebyggelsen till den mer nordliga delen av bytomten då man får förmoda

att spridningen av den medeltida keramiken hade varit större om den medeltida bebyggelsen hade varit mer spridd. Troligen skulle de medeltida lämningarna bli fler i antal vid en större undersökning.

¹⁴C-prover

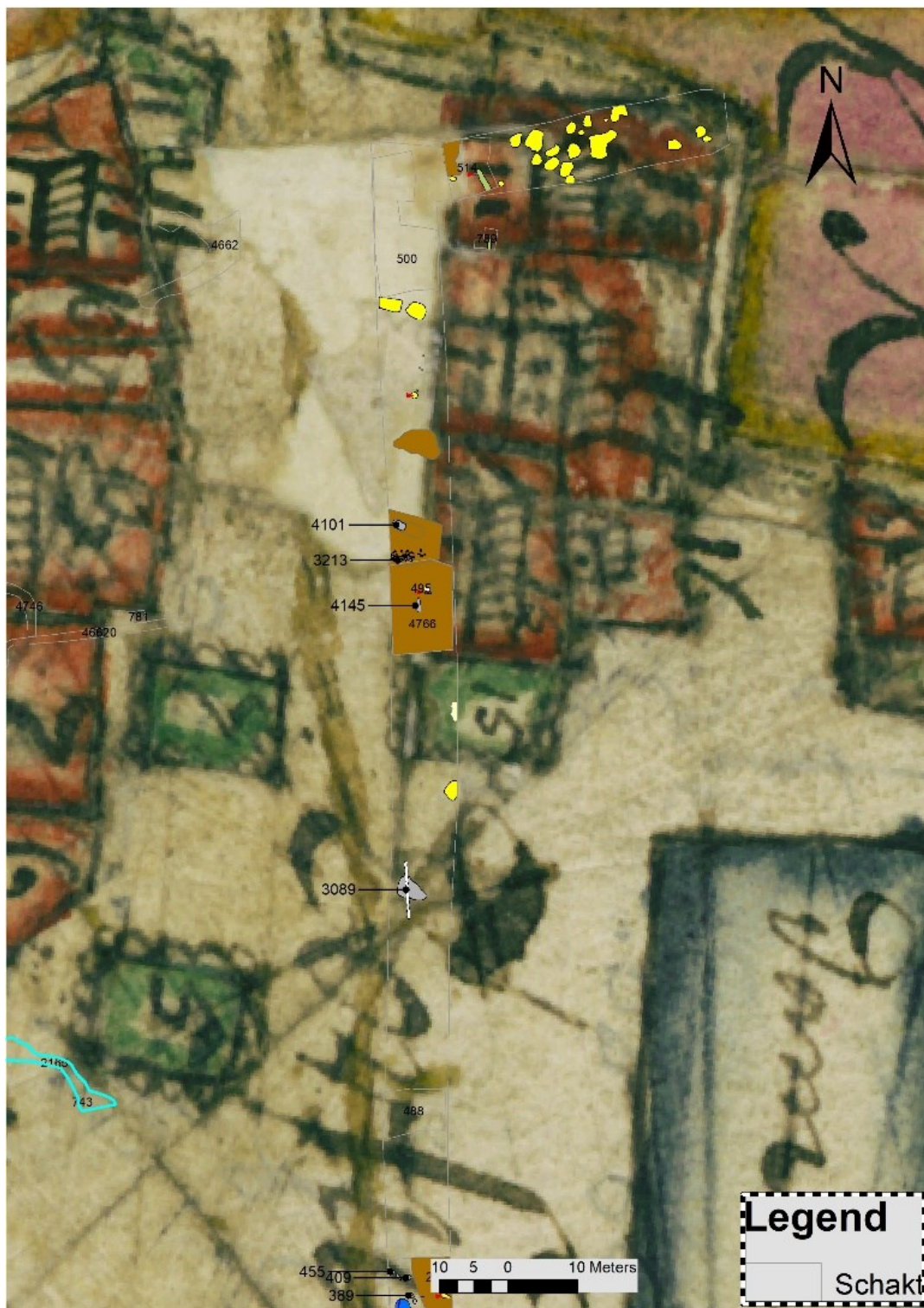
Två av proverna som togs ¹⁴C-daterades till AD 1387–1420 (PM 2786) och AD 1118–1218 (PM 4223), vilket ger en bild mycket snarlik den som den medeltida keramiken ger. Prov 2786 kommer från ett av stolphålen i de två stolphålsrader som framkom i ledningssträckan, förmodligen en hägnad eller fägata. Denna sammanfaller med två gårdslägen som finns representerade på karta Ägobeskrivning 1699 (fig. 32). Möjligen skulle dessa gårdslägen kunna dras tillbaka till senmedeltid. En annan möjlighet är att bygghägnaden förändrats och gårdar tillkommit, vilket styrks av keramiken i detta område som håller sig till runt 1700-talet. Prov 4223 kommer från en grop belägen inte långt från syllstenslämningarna 3213 och skilde sig redan vid undersökningen mycket från de yngre lämningar runt om i förhållande till fyllningsmaterial och karaktär. Gropen kan alltså mycket väl ha ett samband med den medeltida bebyggelsen.

Gårdslägenas kontinuitet

Lämningarna inom sträcka sju, lämningarna 3213, 4121, 4101, kulturlager 4158 och 4170, samt lämningarna i schakt 495 och lämning 3148 inom sträcka sex faller alla inom området för gårdslägena 14, 15 och 16 på kartan Ägobeskrivning år 1699 (med viss felmarginal) (fig. 31). Dateringen av keramiken inom lämning 3213 samt resultatet från prov PM 4223 gör att dessa gårdslägen möjligen kan dateras till högmedeltid. Som nämnts ovan så ligger flera andra lämningar inom dessa tre gårdslägen, vilka via keramikmaterialet och kartmaterialet kan dateras till 15–1700-tal. Det förefaller med detta troligt att dessa tre gårdslägen har en lång kontinuitet från högmedeltid fram till nyare tid.

Lämningarna inom sträcka tre, stolphålsraderna och gropar samt lämningarna i schakt 237 faller inom områdena för gårdsläge 18 och 19 (fig. 32). Keramiken som återfanns inom denna sträcka dateras i första hand till 1700-tal men resultatet från prov PM 2786 visar på att förmodligen flertalet av stolphålen har en senmedeltida datering. Att äldre aktiviteter har pågått inom dessa två gårdslägen är därför troligt. Avsaknaden av medeltida keramik kan tyda på att bebyggelse från medeltid inte funnits här, men det skall inte uteslutas att spår av äldre bebyggelse finns i nära anslutning till stolphålsraderna. Som presenterats ovan så kan stolphålsraderna utgöra en hägnad eller fägata, en alternativ tolkning är att de utgör gränsmarkeringar för gårdslägena, vilket i så fall kan indikera att det finns gårdar under medeltiden. I de anläggningar (250 och 2502) som innehöll keramik från 1700-talet är med stor sannolikhet spår efter de gårdslägen som finns med på karta Ägobeskrivning år 1699.

Keramiken återspeglar hushållsnära aktiviteter i en tidsrymd av ca 500 år. I och med den förhistoriska keramiken som återfanns i grävenhet 725 så är det även troligt att det finns spår efter äldre bebyggelse inom fornlämningsområdet och möjligtvis även inom gårdsläge 14, 15 och 16. Detta i samband med runsten L1989:6692 (Runinskrift DR 275) som står rest invid Torsjö gård samt en fornlämningsmiljö med bronsåldershögar och offerplatsen L1989:2239 (Hassle-Bösarp 1:1) och närbelägna boplatser som L1989:6847 från äldre järnålder målar alla en bild av ett mycket aktivt förhistoriskt landskap med en fortsatt kontinuitet upp i medeltid och modern tid.

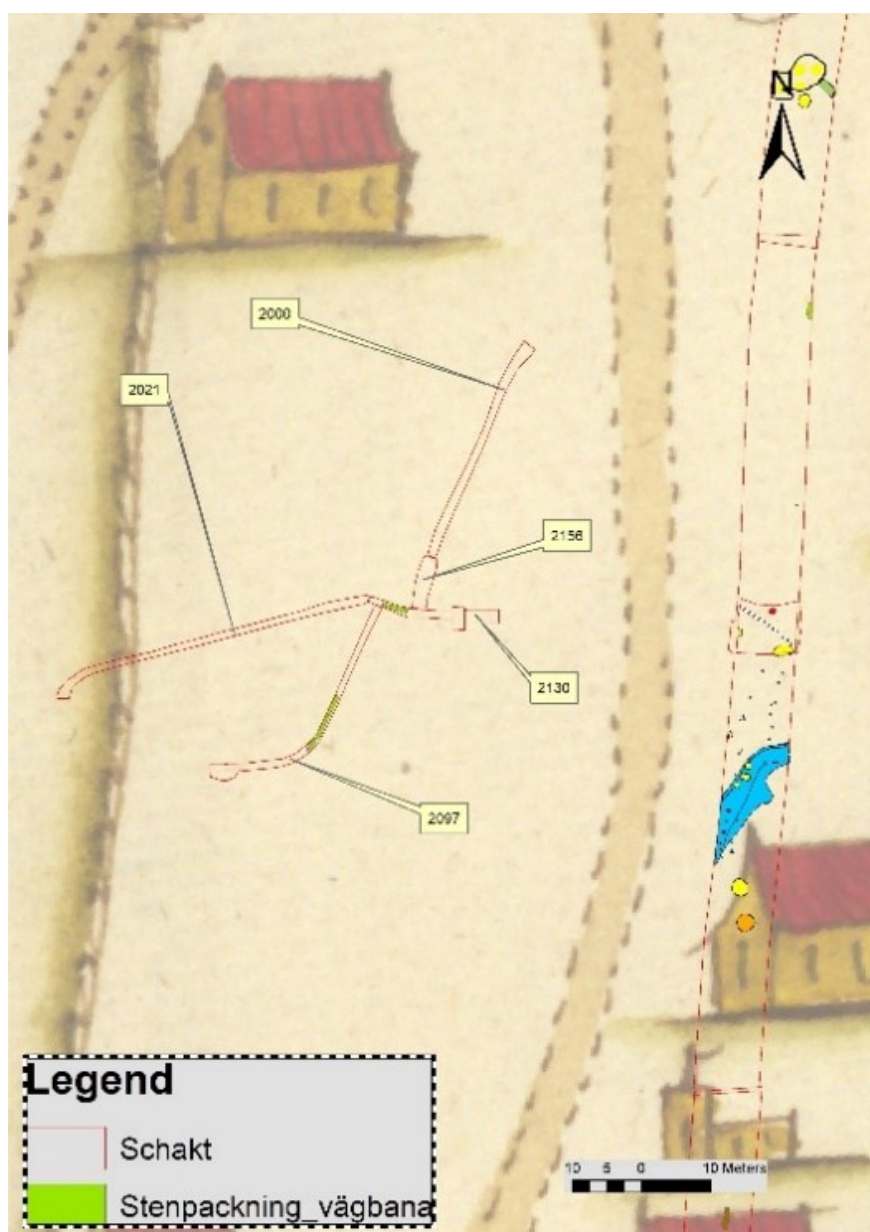
Figur 31. Lämningarna kring 3213 mot bakgrund av kartan Ägobeskrivning år 1699.

Figur 32. Lämningarna av den möjliga hägnaden eller fågatan mot bakgrund av kartan Ägobeskrivning år1699.

Väglämningarna

De väglämningar som påträffades ger en bild av ett tydligt skifte där vägsträckningen verkar ha förändrats kraftigt. Då inget daterbart material påträffades i anslutning till väglämningarna så är det svårt att säga när dessa förändringar kan ha ägt rum. De rester av vägbana som kom fram, både de yngre som är i direkt anslutning till dagens väg, och de äldre som bestod av större stenar på ett djup av 1,2 meter, sammanfaller med vägsträckningen på flygfoton från 40- samt 60-talet. Samma vägsträckning syns på enskifteskartan år 1805 (fig. 35). På kartan Ägobeskrivning år 1699 (fig. 34) är vägsträckningen relativt lik den som finns 1805, dock finns en avvikelse på runt 10 meter. På den äldsta kartan över Torsjö, Geometrisk avmätning år 1689, (fig. 33) är dock vägsträckningen annorlunda och går runt 40 meter längre öster ut. Dock får dom måtten ses som något osäkra med anledning av den tidens förutsättningar för att rita kartor samt felmarginal vid georefereringen. Att döma av kartmaterialet kan förändringen ha ägt rum från tiden kring slutet av 1600-talet, förmodligen för att tillgodose skiftande transportbehov över tid och en förändrad bebyggelse.

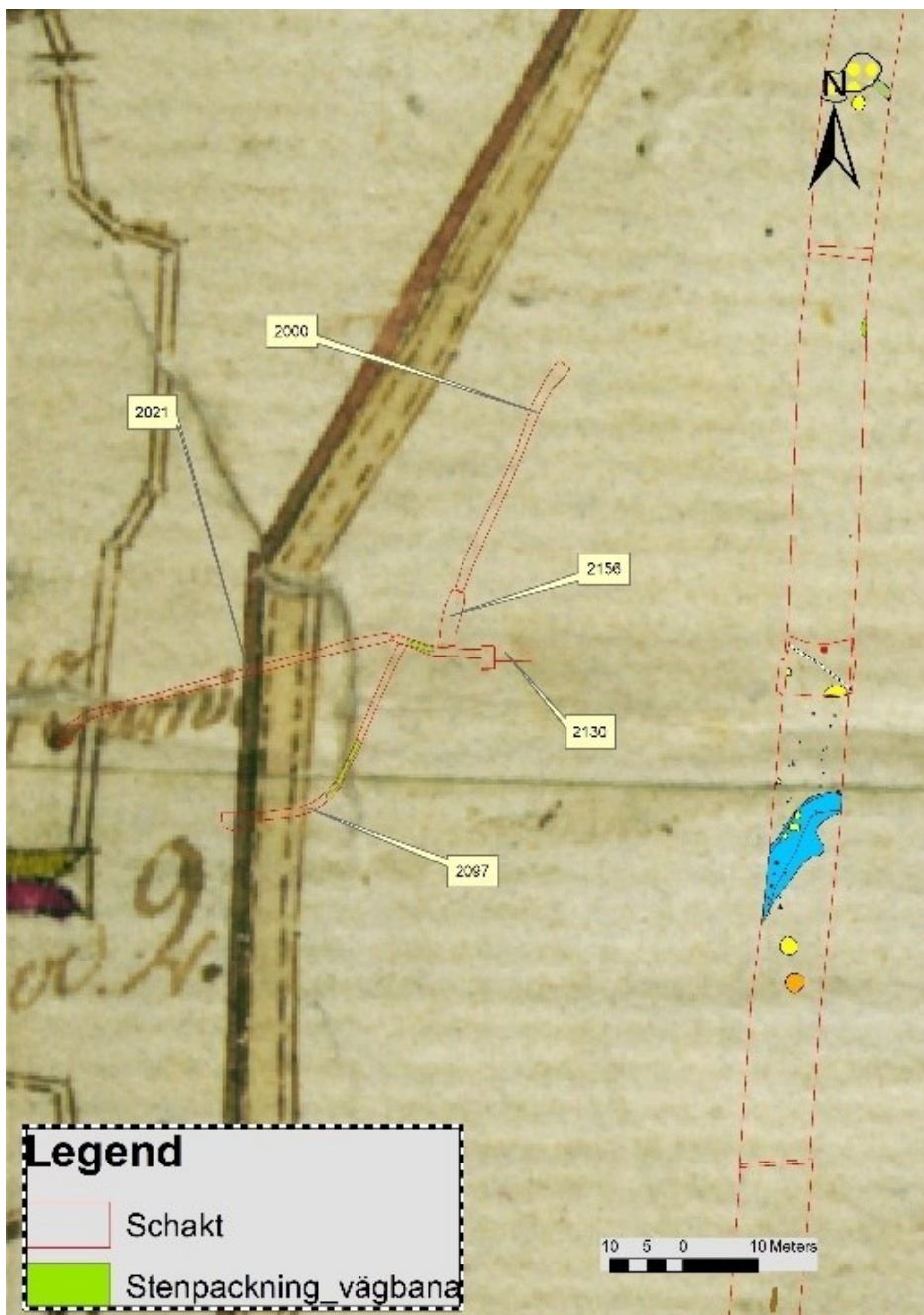
Figur 33. Väglämningarna mot bakgrund av kartan Geometrisk avmätning 1689.

Figur 34. Väglämningarna mot bakgrund av kartan Ägobeskrivning 1699.

Avslutande kommentarer

Det kan konstateras att vid Torsjös första omnämnande av ärkebiskop Peter i Lund 1349 var Torsjö redan en aktiv plats med en eller flera gårdar. Keramikmaterialet verkar indikera en ökad bebyggelse under 1500-talet till 1700-talet, vilket också stöds av kartmaterialet där antalet gårdar ökat på de tio år som skiljer de två äldsta kartorna. En studie av Katalin Schmidt Sabo och Bengt Söderberg som behandlar byarnas utveckling i tre västskånska områden visar på en generell ökning av antalet gårdar i byarna från 1500-talets mitt och framåt (Schmidt Sabo & Söderberg 2019:15). En tydlig fluktuering beroende på samhälleliga förändringar under 1000-talet fram till 1200-talets mitt och katastrofer så som digerdöden från 1300-talets mitt fram till 1500-talets början framträder även de tydligt i många av de byar som

Figur 35. Våglämningarna mot bakgrund av kartan Enskifte 1805.

studerats (Schmidt Sabo & Söderberg 2019:21). Denna förklaringsmodell skulle även kunna vara gällande för Torsjö och kan förklara keramikmaterialets två koncentrationer till högmedeltid och tidigmodern–modern tid. Den medeltida keramikens spridning med en tydlig koncentration till bytomtens norra del och en avsaknad av medeltida keramik längre söder ut torde tyda på att den äldsta bebyggelsen varit koncentrerad till den norra delen.

Exakt hur utvecklingen av byn Torsjö har påverkats av att ha varit en befäst plats är från den här undersökningen svårt att dra några slutsatser om, men det är troligt att det haft en inverkan. Antingen i fråga om stabilitet eller fluktueringar i aktivitet. Genom studier av flertalet byar i Skåne har man sett en tydlig tendens till att den styrande eliten på platsen varit drivande i grundandet och utvecklingen av byarnas organisation och struktur (Schmidt Sabo 2001:24). Det förefaller troligt att

Torsjö inte avviker från den bilden och förhoppningsvis kan framtida undersökningar nyansera och belysa platsens utveckling i högre grad än vad som varit möjligt.

Resultaten av denna schaktningsövervakning inom Torsjö bytomt har givit mycket bra resultat och bidragit till en ökad förståelsen av byutvecklingen i Skåne under medeltid till nyare tid. Då Torsjö aldrig varit föremål för någon arkeologisk undersökning tidigare utgör resultaten från denna schaktningsövervakning i nuläget det enda inblicken i byns tidiga historia och utveckling. Detta poängterar vikten av undersökningar som denna på platser som Torsjö där tillfällena för större undersökningar ofta är få. Möjligheten att utföra analyser som ^{14}C och analys av keramikmaterial sammankopplat med kartstudier av det äldre kartmaterialet, både innan och efter fältarbetet, ökar mervärdet av undersökningen flerfald och gagnar historieskrivningen om dåtidens samhälle som helhet.

Referenser

LITTERATUR

Schmidt Sabo, Katalin (2001) Vem behöver en by? *Kyrkbeddinge, struktur och strategi under tusen år*. Riksantikvarieämbetet Lund : Riksantikvarieämbetets förl.

Schmidt Sabo, Katalin & Söderberg, Bengt (2019) Byns vara eller icke vara, är det frågan? *By och bebyggelse i sydvästra Skåne 400–1800 e.Kr.* In Situ vol.13, Sid. 5–54.

KARTOR

Geometrisk avmätning, Örsjö socken, Malmöhus län 1689. Lantmäteristyrelsens arkiv, L259-5:1.

Ägobeskrivning, Örsjö socken, Malmöhus län 1699. Lantmäteristyrelsens arkiv, 12-örs-1.

Enskifte, Örsjö socken, Malmöhus län 1805. Lantmäteristyrelsens arkiv, 12-sol-4.

Digitala vägkartan.

INTERNET

Svenskt Diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbrev, SDHK-nr: 5864

Samnordisk runtextdatabas latest, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.<http://kulturarvsdata.se/uu/srdb/57f6990e-6b12-4920-93d4-93bf342a5291>

Ordlista

Anläggning	Arkeologiska lämningar i form av nedgrävningar (t.ex. stolphål, gropar, härdar, gravar etc.)
Artefakt	Ett föremål framställt av mänsklig hand
Avbaning	Borttagande av jordlager med grävmaskin
Avslag	Spår efter avsiktlig bearbetning av flinta i form av avslagna bitar
Bytomt	Lämningar efter skattlagd eller mantalssatt bebyggelseenhet. Indikeras av kulturlager, husgrunder eller andra lämningar. Ska ha tillkommit före 1850. Utsträckningen ofta avgränsad efter äldsta kartmaterial, vilket även visat sig överensstämma väl med tidig historisk utbredning.
¹⁴C-analys	Radiometrisk dateringsmetod som möjliggör datering av lämningar innehållande organiskt material som t.ex. träkol och ben
Enskifte	Skiftesreform som syftade till att varje gårds ägor skulle samlas till ett enda sammanhängande område (skifte) och att gårdsbebyggelsen skulle placeras på det tilldelade området
Fasad	Grävd ränna i vilken trästolpar eller stenar synliga ovan mark placerats på rad
Flotera	Metod använd för att finna makrofossil i jordprover. Jordprovet blötläggs och vid omrörning flyter träkol och fröer/sädeskorn upp till ytan. Vattnet med sädeskorn m.m. hålls genom finmaskiga såll och på så sätt kan materialet samlas in.
Fornlämning	Lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och är varaktigt övergiven. Lämningen behöver vara tillkommen före år 1850, eller i fråga om fartygslämning, förlöst före 1850 (Kulturmiljölagen 2 kap.). Se även RAÄ-nr.
Fossil åker	Varaktigt övergiven åkermark, formad genom äldre tiders brukningsmetoder
GPS (ibland RTK GPS)	Används för inmätning av bl.a. arkeologiska lämningar
Grävenhet	Inmätt och undersökt enhet i form av t.ex. del av anläggning, lager, stick eller ruta
Humus	Nedbrutna växt- och djurdelar i det övre jordlagret (matjorden)
Hägnad	Anordning för att hägna in och avskilja ett område eller för att binda samman det med andra
Härd/härdgrop	Eldstad anlagd på markytan/eldstad i grop, med eller utan stenkonstruktion/steninnehall
Hög	Synligt gravmonument, uppbyggt av grästorvor och/eller jord
Intrasis	Statens historiska museers program för hantering och lagring av arkeologiska data. Här samlas och analyseras all dokumentation. I Intrasis finns även karta över inmätt data (som görs med GPS).
Inventering	Okulär avsökning av undersökningsyta
KML	Kulturmiljölagen
Kulturlager	Avsatta jordlager med fynd och lämningar efter mänsklig aktivitet. Bildas generellt av intensiv och långvarig aktivitet på en plats.
Lertäkt	Ofast stora gropar eller sammanhängande system av gropar som grävts för att utvinna lera.

	Leran kan ha använts för keramikframställning eller för att klina flätverkade väggar i hus.
LiDAR	(Light Detection Ranging). En optisk avkänningsteknik som används för att bestämma position eller andra egenskaper hos avlägsna föremål genom reflekterat laserljus, t.ex. en markytas topografiska läge. LiDAR-data kan användas t.ex. till 3D-modeller.
Lämningsnummer	Numrering av fornlämningar i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, sökbar i sök- och karttjänsten Fornsök
Lösfynd	Enstaka fynd som inte återfunnits i anläggning. Oftast rör det sig om fynd som påträffats i matjorden.
Osteologi	Läran om skelett av både djur och människor
RAÄ-nr	Inventarienummer i Riksantikvarieämbetets tidigare fornlämningsregister
Recent	Sentida/nutida
Rektifiera	Anpassa äldre kartor till modernt format
Röjningsröse	Ett stenröse som tillkommit då man röjt mark från sten. I odlingsmark benämns de även odlingsröse.
Skifte	En lantmåteriförrättning där jord fördelas mellan två eller flera ägare. Skiftena under 1700- och 1800-talen går under många olika namn, t.ex. storskifte och enskifte. Det gemensamma var att de syftade till att förbättra jordbruket.
Skärvsten/skörbränd sten	Sten som utsatts för höga temperaturer varpå de spruckit och kan ha fått spetsiga/kantiga former
Slagg	En ometallisk biprodukt som uppstår vid olika typer av metallurgiska processer, t.ex. järnframställning
Stenlyft	Avtryck, oftast fyllt med matjord, efter sten som "lyfts" av t.ex. plogen
Stensträng	En raserad förhistorisk inhägnad, föregångare till stengärdesgården
Stolphål	Igenfyllt hål i marken där en trästolpe har stått. Ofta kan de knytas till långhuslämningar.
Störning	Begrepp som syftar på markgrepp i modern tid som förstört (del av) fornlämning, t.ex. ledningsschakt eller dräneringar
Toft	Motsvarade den tomt där gårdens hus och kálhave var belägna. Äldre gårdslägen/ägor har ibland levt kvar i marknamn med ändelsen toft/en.
Underlag (ibland alv)	Den del av markprofilen som ofta ligger direkt under matjorden, ibland även på större djup (under t.ex. kolluvium)
Undersökningsplan	Dokument som upprättas inför en arkeologisk undersökning och som ska godkännas av Länsstyrelsen innan undersökningsstart. Undersökningsplanen anger bl.a. de vetenskapliga målen, de metoder och analyser som ska användas för att uppnå målen, hur undersökningen ska avrapporteras samt kostnaderna för undersökningen.
Utredningsobjekt	Yta/ytor inom exploateringsområde som bedömts kunna innehålla fornlämning. Fastställs efter byråinventering och fältbesiktning av exploateringsområdet.
Yngre rödgods	Typ av keramik med datering till 1400-tal och framåt
Äldre rödgods	Typ av keramik med datering till 1200–1300-tal

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi projektnr:	190015
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-37200-2018
Datum för beslut:	2022-02-18
Län:	Skåne
Kommun:	Skurup
Socken:	Örsjö
Fastighet:	Torsjö 34:8
Koordinatsystem:	SWEREF 99TM
X koordinat:	6145643
Y koordinat:	408047
M ö.h.	35 m ö.h.
Fältarbetstid:	2022-12-07–2023-02-21
Antal arbetsdagar:	32 dagar
Antal arkeologtimmar:	169 timmar
Antal maskintimmar:	–
Exploateringsyta:	–
Undersökt yta:	6570 m ²
Platschef:	Simon Rosborg
Personal:	Anna Isberg
Underkonsulter:	–
Företagare:	EnviDan AB
Tidigare undersökningar:	–
Fynd:	LUHM 33288:1-54
Dokumentationsmaterial:	Regionmuseet Skånes arkiv, Kristianstad

Bilagor

ANALYS AV KERAMIK OCH TEGEL FRÅN TORSJÖ BYTOMT L1989:3825

Fredrik Larsson Sydsvensk Arkeologi

Inledning

Vid en arkeologisk schaktningsövervakning genom Torsjö bytomt påträffades 65 keramikskärvor med en vikt av 937 gram. Det påträffades också sju bitar taktegel med en vikt av 1164 gram. Det hittades också ett par delar av huvudet till en kritpipa som hade en vikt på totalt 8 gram. Keramikmaterialet dateras från förhistorisk tid till 1800-tal, men är i huvudsak från 1200-talet och fram till och med 1800-tal där tonvikten är från cirka 1450-1700-tal. Det rör sig om totalt fyra olika godstyper. Sannolikt är det ett tidsglapp på åtminstone ett par hundra år eller mer mellan den förhistoriska keramiken och den äldsta medeltida keramiken som påträffades. Keramiken har registrerats i Intrasis och följande parametrar har noterats: godstyp, antal skärvor, vikt, längd, bredd och tjocklek på skärvorna, glasyrfärg, dekor, del av gods, kärltyp samt preliminära dateringar. Keramiken har använts som underlag till att öka förståelsen och kunskapen om byn samt ge ett daterande underlag där så var möjligt.

Godstyp	Antal skärvor	Vikt (g)
Förhistorisk	1	14
Yngre svartgods	1	29
Äldre rödgods	21	307
Yngre rödgods	42	587
Summa	65	937

Tabell 1. Keramiken från Torsjö och äldsta keramiken är förhistorisk där närmare tidsperiod inte gått att avgöra.

Godstyper

Förhistorisk

Den förhistoriska keramiken är begränsad till en enda skärva (fnr 31) där datering inte gått att avgöra närmare. Skärvan är inte rabbad. Keramiken påträffades vid grävning av en grävenhet G725. Då inte fler skärvor av förhistorisk karaktär påträffades är det svårt att säga något om sammanhanget.

Figur 1. Förhistorisk keramik (fnr 31)

Skärvan av förhistorisk keramik visar dock på att åtminstone mindre inslag av förhistoriska lämningar kan finnas i området. Möjligen kan även bebyggelse finnas i närområdet då keramiken vid denna tid främst kan ses som hushållsnära. Vid granskning av Fornsök finns det flera runstenar, gravhögar, stenåldersboplatser, med mera så det finns relativt gott om förhistoriska inslag inom närmaste kilometern.

Yngre svartgods

En skärva yngre svartgods påträffades (fnr 11) i form av en del av en botten med tummad dekor från en kanna, troligen från 1200-1300-tal. Skärvan kommer i ett område där det också påträffades äldre rödgods. I området där både yngre svartgodset och äldre rödgodset påträffades fanns också förhållandevis gott om sten. Sett till keramiken rör det sig om lämningar sannolikt från högmedeltid eller början av senmedeltid, sannolikt i tidsspannet 1200-1400-tal. Stenarna A3213 tillsammans med keramiken kan indikera att stenarna utgör golv i ett hus, möjligen att de större stenarna utgör en stensyll till huset, alternativt att det rör sig om en stenläggning på en gårdsplan med större stenen som stensyll till ett hus eller större trampstenar på gårdsplanen.

Figur 2. Yngre svartgods (fnr 11).

Äldre rödgods

Det äldre rödgodset som påträffades under schaktningsövervakningen daterar sig till 1200-1450. Totalt var det 21 skärvor äldre rödgods där samtliga skärvor påträffades vid tidigare nämnd anläggning A3213 bestående av sten. Keramikmaterialet bestod bland annat av en hank (fnr 32), en pip (fnr 18) och en botten (fnr 17) till kannor. Ett par av skärvorna var oglaserade, men bedömdes sett till bränning och kvalité vara oglaserat äldre rödgods. Blyglasyrerna var generellt gula eller gröna. Åtminstone en del av keramiken är sannolikt importerad exempelvis ett fragment av kärl med bladfjäll (fnr 14). Det tycks i huvudsak röra sig om kannor vilket tyder på hushållskeramik och sett till mängden sten i området är det troligen en byggnad eller åtminstone byggnad i närområdet. Hade det rört sig om keramik som hade gått sönder och kastats på gödselhögen för att sedan föras ut på åkrarna hade det troligen varit något mer kringspritt i området. Ett vanligt hushåll på landsbygden hade sannolikt inte så stort behov av många olika kannor så antingen har det varit någon form av mer speciell funktion exempelvis gästgivaregård/värdshus eller möjligen finns någon koppling till den närliggande borgen L1989:6693. En borg hade sannolikt behov av att kunna husa mycket folk både i, likväl som runt borgen. Under medeltiden kunde gästande kung eller ärkebiskop ha följn på flera hundra personer och då skulle behovet av kannor vara mycket stort. Borgen har tidigare ansetts vara från 1300-talets senare hälft vilket också stämmer väl med keramikens datering.

Figur 3. Äldre rödgods (fnr 32).

Yngre rödgods

Det yngre rödgodset är den största fyndkategorin av keramik och uppgick till 42 skärvor fördelat på 587 gram. Det yngre rödgodset var mer utspritt i området än övriga typer och var representerat inom samtliga delar där mer välbevarade arkeologiska lämningar påträffades. Det yngre rödgodset sträcker sig generellt från 1450-1800-tal, men i detta fall verkar tyngdpunkten snarast vara från 1500-1700-tal. Det är i huvudsak ganska ordinär hushållskeramik, med en hel del trefotsgrytor som är vanligt förekommande vid den här tiden. Det

förekommer dock även del av en skål (fnr 7), ett par krukor (fnr 8, 19) samt delar till olika fat. Glasyren är i huvudsak olika nyanser av brun och flera av kärlen uppvisar drejdekorer. Det yngre rödgodsset uppvisar en ganska så typisk bild från sannolikt flera gårdar eller en gård under flera generationer som haft fat, skålar, grytor med mera, främst kopplat till matlagning och servering av mat.

Figur 4. Yngre rödgods från v. fnr 34 och fnr 2.

Taktegel och kritpipa

Det registrerades också sju fragment av enkupigt taktegel (fnr 1, 20), från sannolikt 1700-talet eller något yngre. Två av takteglarna var eldpåverkade antingen från husbrand eller någon annan form av eld exempelvis om huset rivits och byggavfall eldades upp.

Det registrerades även ett par delar av ett svart kritpipshuvud. Huvudet har varit ganska så högt och troligen är pipan från 1800-talet, möjligen ner i sent 1700-tal (fnr 39). Klacken på pipshuvudet har dock ingen synlig symbol som annars hade kunnat visa på tillverkaren. Kritpipshuvudet kommer i samma område där en del av det enkupiga takteglet påträffades.

Figur 5. Kritpipa (fnr 39).

Sammanfattning

Det samlade keramikmaterialet från den genomförda schaktningsövervakningen från Torsjö bytomt är mycket intressant och är ganska omfattande, speciellt sett till den ändå relativt begränsade omfattningen av den arkeologiska insatsen. Ett tidsdjup från förhistorisk tid fram till 1800-tal där framför allt keramiken i form av yngre svartgods och äldre rödgods är extra intressant och tyder på att byns etablering sannolikt kan beläggas åtminstone ner i högmedeltid. Byns placering är också mycket strategisk vid en knutpunkt i vägnätet samt vid en sjö. Områdets speciella status märks också genom den intilliggande borgen med anor åtminstone ner i 1300-tal samt att i området förekommer också runstenar och gravhögar. Runstenarna kan vara ytterligare en indikation på att byns etablerande snarast ska sökas ner i 1000-talet, vilket ortnamnet också tyder på då

asaguden Tor sannolikt är den som åsyftas i Torsjö. Keramiken visar på sannolikt flera gårdar med tidsdjup ner i högmedeltidens 1200-1300-tal. Mycket av keramiken verkar också vara av förhållandevis hög kvalitet, hårdbränd, välglaserad och en del är också importerad.

Genom fördjupade studier av keramiken kopplat till andra undersökta byar i området i kombination med ICP-analys så finns det stor potential i keramikmaterial från Torsjö by för att både få kunskap om de lokala gårdarnas materiella status likväl som gårdarnas kontaktvägar och handelsförbindelser.

Referenser

Knudsen, B.M., Madsen, L.S & Witte, F. 2023. *Potter, Krukker og fade. Lokalt fremstillet lertøj i Danmark og Hertugdømmerne 1600-1850*. Haderslev.

Lindahl, A., Olausson, D. & Carlie, A. (red). 2002. *Keramik i Sydsverige – en handbok för arkeologer*. Lund.

Internet

Fornsök <https://app.raa.se/open/fornsok/> 2023-12-06

ARKEOBOTANISK ANALYS

Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult
Rapport 2023:13

Beställare: Sydsvensk arkeologi. Plats: Sydsvensk arkeologi projekt 190015

Inledning

Den arkeobotaniska analysen omfattar två jordprover. Proverna samlades in och floterades av personal från Sydsvensk arkeologi.

Metod

Identifieringen gjordes med hjälp av mikroskop med 4 till 600 gångers förstoring samt referenslitteratur och referenssamling (Berggren 1969, 1981; Jacomet 2006; Plant atlas; Schweingruber 1978, 1990; www.woodanatomy.ch).

Resultat

Prov-nr 2786:2640

Provet innehöll ett rikt material med sädeskorn, ogräs, ängsväxter och tröskrester.

Skalkorn, vete och råg odlades och de påträffade ogräsen tydde på att åkrarna i huvudsak var väl gödslade och bearbetade. Åkerspegel skulle kunna komma från någon mindre näringsrik odlingsyta. Klätt förekom främst i höstsädd råg vilket visar att man använde sig av ett system med både vår- och höstsädd.

Frö från starr och gräs visade att både fuktäng och torräng nyttjades som fodertäkt.

Fragment i form av agnar och halmbitar kom från själva tröskningsförfarandet, något som sorterades bort när sädeskornen rensades.

Prov-nr 4223:4203

I provet hittades en kärna av skalkorn samt några obestämbara fragment från sädeskorn.

Kontext	Prov-nr	Odlade växter					Insamlade	Åkerogräs								Övrigt		
		Skalkorn	Korn obestämt	Vete obestämt	Råg	Fragment från sädeskorn		Enblår	Svinnmåla	Vicker obestämt	Måra	Revomatörel	Vålarv	Åkerspegel	Pilört	Klätt	Åkeråttika	Tröskrester
2640	2786	8	3	2	3	2	6	84	17	29	4	21	3	5	8	2	++	++
4203	4223	1				3												

Figur 1. Innehållet i de analyserade proverna.

(+) ringa förekomst, + enstaka bitar, ++ god förekomst, +++ riklig förekomst

Referenser

Literatur

BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.

BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions*. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.

JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.

MORK, E. 1946. *Vedanatomi*.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

Digitala källor

DIGITAL PLANT ATLAS
University of Groningen
Deutsches Archäologisches Institut
<https://www.plantatlas.eu>

WOOD ANATOMY OF CENTRAL EUROPEAN SPECIES
www.woodanatomy.ch

14C-ANALYS

UPPSALA
UNIVERSITET

Ängströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Bestöksadress:
Ängström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Uppsala 2023-10-12

Simon Rosborg
Sydsvensk Arkeologi AB
Erlandsrovägen 5
218 45 VINTRIE

Resultat av ^{14}C datering av makrofossiler från Torsjö 190015, Skurup, Skåne. (p 5387)

Förbehandling av makrofossiler:

1. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
2. 0.5 % NaOH tillsätts (1 h, 60 °C). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-79875	provnr. 2786:2640	-23,7	576 ± 28
Ua-79876	provnr. 4223:4203	-23,4	899 ± 28

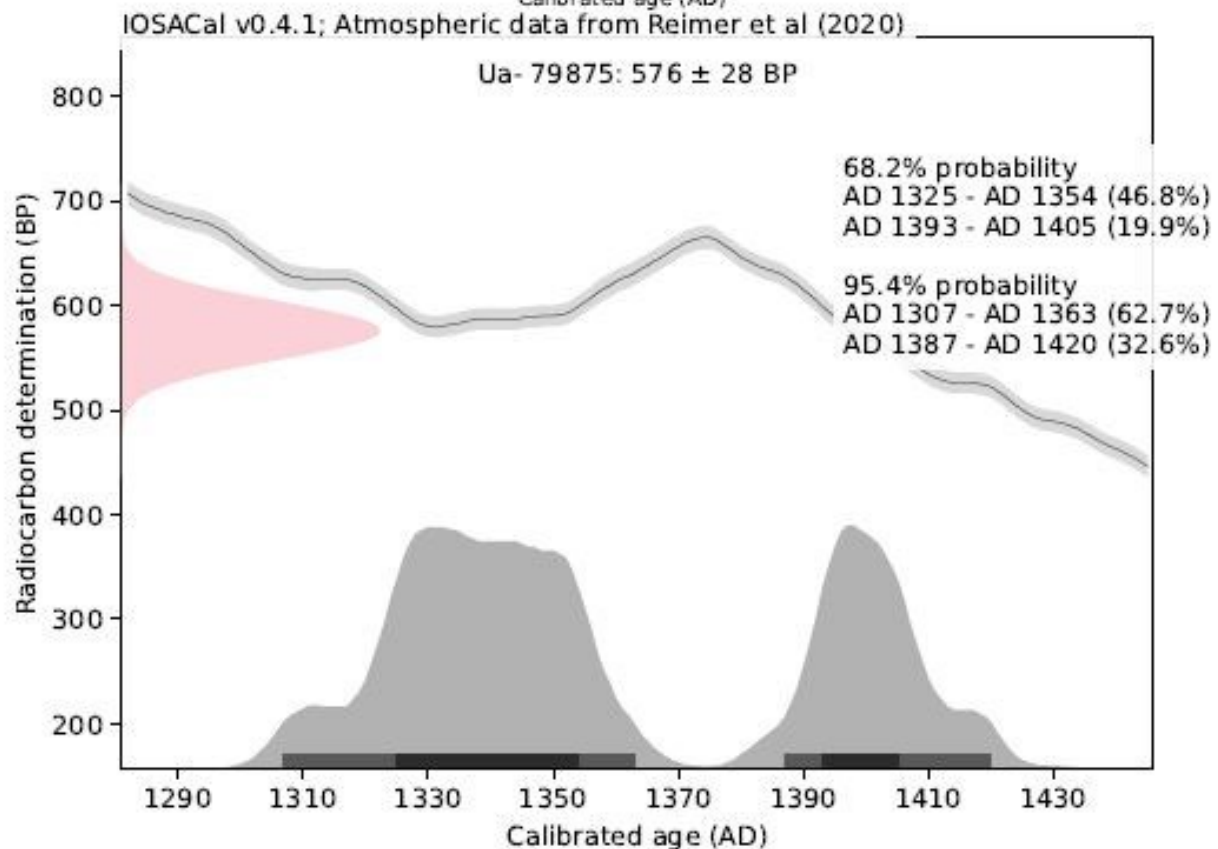
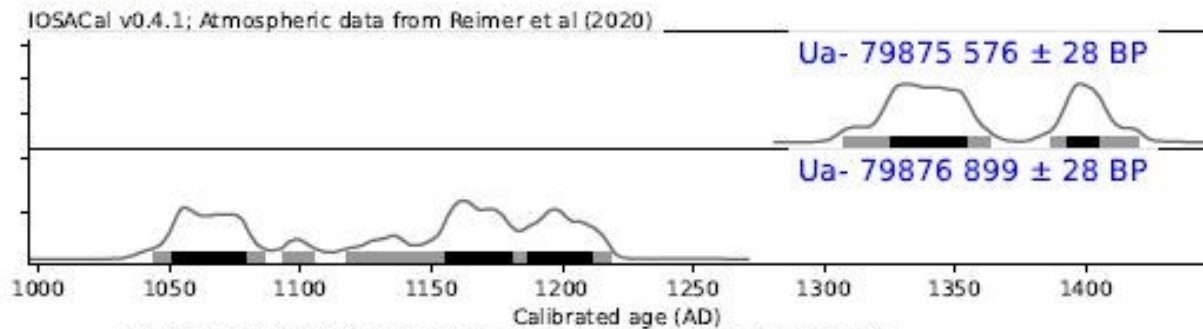
Med vänliga hälsningar

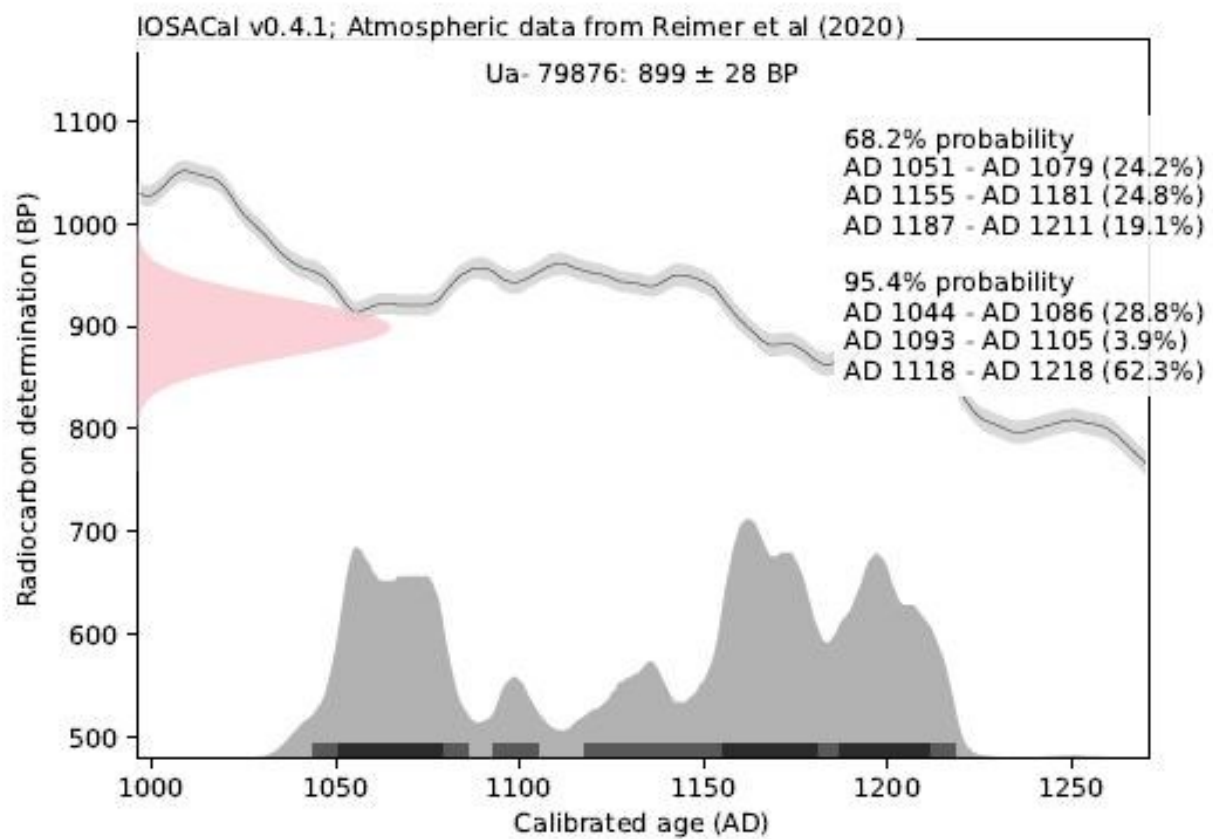
Karl
Håkansson

Elektroniskt undertecknad
av Karl Håkansson
Datum: 2023.10.13
10:39:05 +02'00'

Karl Håkansson/Daniel Primetzhofen

Kalibreringskurvor

¹⁴C-tabell

Anl nr	Anl typ/kontext	Lab nr	BP	±	Material	Prov nr	δ13C‰	kal. BC/AD	Kommentar
2640	Stolphål	Ua-79875	579	28	Skalkorn	2786	-23,7	AD 1307–AD 1363	Hängnad/fä väg
4203	Grop	Ua-79876	899	28	Skalkorn	4223	-23,4	AD 1118–AD 1218	Nära medeltida huslämning

Fynd, Keramik

Fynd nummer	Material	Sakord	An tal	Vikt	Del	Datering	Notering	Kärldtyp	Kontext
2	Keramik	Yngre rödgods	1	52	Buk	1600-tal eller yngre		Trebensgryta	4145
3	Keramik	Yngre rödgods	1	30		Ca 1600-tal		Trebensgryta	677
4	Keramik	Yngre rödgods	1	16		1700–1800-tal		Fat	297
5	Keramik	Yngre rödgods	2	11		1700-tal		Fat	297
6	Keramik	Yngre rödgods	2	16	Buk	1500–1600-tal		Trebensgryta	297
7	Keramik	Yngre rödgods	3	201	Botten	1500–1700-tal	Del av samma kärl	Skål	3148
8	Keramik	Yngre rödgods	1	8		1500–1700-tal		Kruka	3148
9	Keramik	Yngre rödgods	1	6	Hänkel	1500–1700-tal	Fragment av infästning till hank	Odefinierad	3148
10	Keramik	Yngre rödgods	1	5		1500–1800-tal	Spjälkad	Odefinierad	3148
11	Keramik	Yngre svartgods	1	29	Botten	1200–1300-tal		Kanna	3213
12	Keramik	Äldre rödgods	3	43		1200–1450	Sydskandinavisk typ	Kanna	3213
13	Keramik	Äldre rödgods	4	60		1200–1450	Två skärvor har passning, oglaserade	Kanna	3213
14	Keramik	Äldre rödgods	1	2		1200–1300-tal	Västeuropeisk, bladfjäll	Odefinierad	3213
15	Keramik	Äldre rödgods	3	31	Buk	1200–1450	Västeuropeisk/holländsk?	Kanna	3213
16	Keramik	Äldre rödgods	1	30	Mynning	1200–1450	Sydskandinavisk typ	Kanna	3213
17	Keramik	Äldre rödgods	1	17	Botten	1200–1450	Möjligen Lokalproducerad	Kanna	3213

18	Keramik	Äldre rödgods	2	13	Pip	1200–1450	Ett litet och ett större fragment	Kanna	3213
19	Keramik	Yngre rödgods	7	48	Hänkel Buk Mynning	1600–1700-tal	Flera delar av samma kärl	Kruka	804
21	Keramik	Äldre rödgods	1	17		1200–1450	Oglaserat	Odefinierad	725
22	Keramik	Yngre rödgods	1	1		1600–1700-tal		Odefinierad	725
23	Keramik	Yngre rödgods	1	4	Mynning	1600–1700-tal		Trebensgryta	725
24	Keramik	Yngre rödgods	4	47	Mynning	1500–1700-tal	Utvändig glasyr mer skrovlig, insida jämn	Kruka	725
25	Keramik	Yngre rödgods	3	7		1500–1700-tal	Samma kärl	Odefinierad	725
26	Keramik	Yngre rödgods	1	7		1500–1700-tal		Odefinierad	725
27	Keramik	Yngre rödgods	1	20	Botten	1500–1700-tal	Något svartbränd i botten	Trebensgryta	725
28	Keramik	Yngre rödgods	2	9	Hänkel	1500–1700-tal		Odefinierad	725
29	Keramik	Yngre rödgods	1	5	Buk	1500–1700-tal		Trebensgryta	725
30	Keramik	Yngre rödgods	1	31	Skaft		Enstaka stänk av brun glaserings	Trebensgryta	725
31	Keramik	Förhistorisk	1	14	Botten	Förhistorisk		Odefinierad	725
32	Keramik	Äldre rödgods	5	94	Hänkel	1200–1400-tal		Kanna	3213
33	Keramik	Yngre rödgods	1	14		1450–1700-tal	Spjälkad	Odefinierad	250
34	Keramik	Yngre rödgods	1	38	Öra	1700-tal		Fat	759
35	Keramik	Yngre rödgods	1	3		1450–1700-tal		Odefinierad	638
36	Keramik	Yngre rödgods	2	4		1700–1800-tal		Fat	297
37	Keramik	Yngre rödgods	1	3		1700-tal		Fat	2502
38	Keramik	Yngre rödgods	1	1		1700-tal		Fat	2502

Fynd, övrigt

Fyndnummer	Material	Sakord	Antal	Vikt	Anmärkning	Kontext
1	Bränd lera	Tegel	6	1092	1700-tal och yngre, frag två brända	3148
20	Bränd lera	Tegel	1	72	Enkupigt, 1700-tal och yngre	725
39	Bränd lera	Kritpipa	2	8	Pipskaft 5,5 mm tjock. Samma piphuvud. 1800-tal	738
40	Glas	Flaska	1	11		4145
41	Slagg	Slagg	1	72	Smidesslagg, skolla	250
42	Järn		1	8	Möjligen kniv	250
43	Järn		1	2	Möjligen halv sälja	2072
44	Bränd lera		1	13		598
45	Järn	Spik	4	31		3213
46	Järn		2	197		3213
47	Järn	Nyckel	1	73		Lösfynd
48	Järn	Beslag	3	30		738
49	Flinta		1	45		4203
50	Flinta	Spån	1	6		2982
51	Järn	Spik	1	7		2901
52	Järn		4	219		305
53	Bergart	Sländtrissa	1	49		3213
54	Järn		2	116	Hänglås, bultlås ca 1600-tal	Lösfynd

Anläggningslista

Intrasis Id	Subclass	Under-sökt andel %	Mått (längd x bredd x djup)	Beskrivning	N coordinate	E coordinate
200	Grop	50	– x 0,7 x 0,1	Flera knytnävsstora stenar i plan. Ingen nedgrävningskant och näst intill inget djup. Möjligtvis någon eldpåverkad sten. Jorden mellan stenarna bestod av sandig silt med visst humöst innehåll och med stänk av kol. Inga fynd. Alven var mörk och tidvis svår att skilja från matjorden. Ej ritad.	6145621,057	408068,226
215	Härd	0			6145624,152	408073,01
250	Grop	5	– x 3,2 x 0,7	Stor grop, ej hela framtagen då den gick in i schaktväggen. I toppen, de första 0,1 m, var fyllningen humös, förmodligen också något uppblandad med matjord. Efter detta kom ett lager med sandig, något humös silt vilket fortsatte ner till ca 0,1 m från botten. De sista 0,1 m utgjordes av relativt humös lerig silt. Jordprov togs i detta understa lager. Fynd bestod av djurben, en bit järn, yngre rödgods samt en bit järnslag.	6145618,4	408074,572
276	Dike	0			6145622,156	408072,12
305	Grop	50	1,5 x 0,6 x 0,21	Grund grop med modern karaktär i lager	6145787,8	408090,393

				474. Bränt material blandat med gul-grått material, askartat i konsistensen och humöst. Jordprov togs i den mörkaste delen. Fynd: Ben i toppen och järn i botten av okänd föremålstyp, mycket korrosion.		
371	Syllsten	0			6145787,079	408085,939
389	Syllsten	0			6145787,867	408085,472
409	Syllsten	0			6145790,452	408085,099
425	Syllsten	0			6145790,279	408083,826
438	Syllsten	0			6145790,711	408083,501
455	Syllsten	0			6145791,337	408082,827
474	Kulturlager	0			6145789,043	408088,913
598	Stolphål	50	0,28 x 0,2 x 0,2	Stolphål, antydning till att ha varit stenskott. Några ca 0,07m stora stenar i annars relativt stenfri mark. Solitärt men med andra anläggningar runt om. Två fyllningar, en svagare yttre och en mörkare inre. Den mörkare inre fyllningen bestod av lerig och sotig silt, den yttre ljusare bestod av mindre sotig och lerig silt. Jordprov togs. Inga fynd.	6145950,424	408094,761
610	Dike	10	3,5 x 0,8 x 0,04	Dike eller ränna. Mycket grund, dock tydlig i plan efter schaktning. Vid undersökning försvann ca 0,06 m pga. tjälen. Två profiler togs upp 659 och 661. Fyllning bestod av lerig silt med visst sotigt innehåll. Inga fynd.	6145949,586	408095,92

				Ej ritad.		
638	Grop	50	0,9 x 0,6 x 0,09	Grund grop eller svacka. Möjligen del av lager 677 och med snarlik fyllning. Lerig silt med mycket sot. Fynd: Ben, ej intaget. Ej ritad.	6145949,877	408091,441
677	Kulturlager	0		Lager i NV delen av schakt 514. Färgen var mörkbrun med visst kolinnehåll och en del sot. Fynd: Ben samt en bit yngre rödgoods, tillvaratogs.	6145952,952	408091,255
730	Stenpack- ning	0			6145890,383	408087,854
738	Kulturlager	0			6145887,715	408086,922
747	Stolphål	50	0,4 x 0,39 x 0,15	Stolphål eller liten grop. Relativt humös fyllning med små stänk av sot här och där. Ingen sten. Inga fynd.	6145941,428	408097,023
759	Dike	20	1,6 x 0,47 x 0,23	Förmodat dike eller avlång grop. Mycket humös fyllning med mycket sot och kol. Några stenar mor botten ca 0,1- 0,15 m diameter. Fynd: Ben och yngre rödgods	6145940,398	408096,753
804	Dike	0			6145460,342	408060,752
822	Sten	20		Stenparti med stenar i storlek ca 0,1-0,3 m. Liggandes i mitten på längden av stenpartiet fanns en trästolpe. Även en större bit tegel.	6145435,949	408055,922
839	Trä	0			6145436,155	408055,98
843	Trä	0			6145439,3	408056,871
851	Dike	0			6145439,033	408057,115
864		0			6145263,115	408047,035
873	Dike	0			6145260,253	408046,791
883	Dike	0			6145282,766	408047,62
908	Sten	0			6145306,889	408048,061

2061	Stenpackning	0			6145604,967	408006,255
2072	Stenpackning	0			6145607,309	408007,747
2086	Stenpackning	0			6145610,46	408009,213
2207	Kulturlager	0		Rödfärgat lager med kol, sot och aska. Bränd lera? Troligen ett utsmetat raseringslager, eller rester av någon hård eller ugn. Iaf är det värmepåverkat men ingen egentlig konstruktion. Fotades inte för det var så pass mycket släpljus så färgningen fastnade inte på bild.	6145535,903	408066,24
2251	Sten	0			6145578,951	408069,06
2266	Grop	0			6145584,021	408068,241
2289	Stolphål	0			6145589,235	408067,132
2308	Stolphål	0			6145588,357	408065,636
2319	Stolphål	50	0,34 x 0,3 x 0,1	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med sot och kolinnehåll. Jordprov togs	6145589,591	408065,492
2333	Stolphål	50	0,4 x 0,37 x 0,1	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med sot och kolinnehåll. Jordprov togs	6145590,45	408065,415
2346	Stolphål	0			6145590,538	408067,085
2357	Stolphål	0			6145592,059	408065,899
2372	Stolphål	0			6145591,875	408067,697
2383	Stolphål	0			6145593,71	408066,303
2394	Stolphål	0			6145593,815	408067,792
2406	Stolphål	50	0,6 x 0,5 x 0,2	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med visst sot och kolinnehåll.	6145595,176	408066,606
2421	Stolphål	0			6145598,137	408067,06

2432	Stenlyft	0			6145598,899	408067,794
2453	Stolphål	0			6145600,403	408067,631
2464	Stolphål	0			6145599,622	408068,536
2475	Grop	0			6145600,106	408069,071
2502	Stenlyft	0			6145601,696	408069,429
2520	Stolphål	0			6145604,791	408074,847
2534		0			6145597,879	408069,502
2562		0			6145597,932	408068,896
2582	Stolphål	50	0,3 x 0,3 x 0,1	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Mörkbrun silt.	6145603,486	408068,132
2594	Stolphål	0			6145603,955	408068,48
2605	Grop	0			6145606,208	408066,875
2618	Stolphål	0			6145608,356	408068,329
2628	Stolphål	50	0,34 x 0,3 x 0,09	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Mörkbrun silt.	6145608,477	408068,831
2640	Stolphål	50	0,34 x 0,3 x 0,1	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Mörkbrun silt. Jordprov togs	6145608,922	408068,756
2653	Stolphål	50	0,34 x 0,34 x 0,12	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Mörkbrun silt.	6145611,59	408069,742
2667	Stolphål	50	0,38 x 0,37 x 0,13	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med visst sot och kolinnehåll. Antydning till två fyllningar, ljusare i mitten.	6145615,482	408071,59
2681	Stolphål	50	0,29 x 0,27 x 0,12	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande.	6145615,193	408074,423

				Fyllning: Silt med litet sotinnehåll.		
2693	Stolphål	50	0,37 x 0,34 x 0,13	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med visst sot och kolinnehåll. Jordprov togs	6145613,783	408073,882
2706	Stolphål	50	0,3 x 0,26 x 0,12	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med visst sot och kolinnehåll.	6145610,897	408073,375
2718	Stolphål	50	0,29 x 0,27 x 0,05	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med liten del sotinnehåll.	6145610,567	408072,866
2731	Stolphål	50	0,35 x 0,29 x 0,1	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med visst sot och kolinnehåll.	6145609,188	408072,676
2744	Stolphål	50	0,34 x 0,29 x 0,11	Stolphål Del av möjlig struktur, fägata, hägnad eller liknande. Fyllning: Silt med visst sot och kolinnehåll.	6145607,323	408072,932
2757	Stolphål	50	0,4 x 0,32 x 0,15	Stolphål. Fyllning: Silt med sot och inslag av små bitar kol. Plan botten.	6145605,557	408072,505
2773	Stolphål	0			6145602,253	408071,868
2789	Stolphål	0			6145639,549	408076,531
2801		0			6145667,768	408078,407
2835	Grop	Ca 50	2,6 x 1,1 x –	SÖ sidan av anläggningen var belägen i ljusare lerig alv och motsatt sida i	6145680,367	408076,776

				matjordsblandad jord. Mot botten med sot, avtagande uppåt och åt sidorna.		
2864	Grop	0			6145698,194	408077,646
2886	Dike	10	2,7 x 1,3 x 0,6	Dike som ansluter till större anläggning A2901. Mycket humös fyllning med en del sot, kalk och små bitar bränd lera. I mitten av anläggningen gick ett stråk med mycket kol och en del små bitar bränd lera. Fynd: Äldre spik och bitar av tegel.	6145700,186	408080,835
2901	Gropssystem	5	Ca 8 x 4 x 0,5	Profil tog av en liten del i N delen av anläggningen. Fyllning: Mycket humös med samma innehåll som 2886. Fynd: En bit ben, en spik samt sporadiska bitar tegel. Jordprov togs	6145701,637	408076,708
2965	Kulturlager	1		Mörkare lager med större mängd organiskt material, möjligen även visst kolinnehåll. Gränsar till 2982 med en gradvis övergång på ett par meter.	6145721,918	408081,245
2982	Kulturlager	1		Rödbrunt lager med visst innehåll av tegelkross. placerat i lagret var en tegelskodd brunn 3000.	6145735,806	408084,285
3000	Brunn	5	2,3 x 2,1 x –	Modern brunn med fodring av tegel. Id 3000 refererar till den totala utbredningen som ytters utgjordes av en fodring av gul lera. Id 3035 refererar till den	6145734,33	408085,495

				inre fodringen av tegel. Ett dike (3059) gick in i brunnen och kan möjligen utgöra en konstruktionsdel till brunnens funktion. Fyllning: Matjord		
3035	Brunn	5		Lerfodring i brunn 3000.	6145734,322	408085,479
3059	Dike	0			6145737,166	408085,701
3089	Sten	0		Antal större stenar i hög. Hittade bitar av glaserat rödgods. Ljus alv inblandat bland stenarna gav känslan av låg ålder. Fiberschakt gick rakt igenom från nord till syd.	6145846,762	408085,298
3120	Dike	0			6145846,779	408084,841
3124	Grop	0			6145861,136	408091,328
3148	Stenpackning	100	2,9 x 1,1 x –	Bestod till större delen av stenar i storleksordningen 0,1–0,2 meter i diameter, här och där iakttogs grusigt eller singelliknande material mellan stenarna. På ytan hittades keramik daterad till 15–1700-tal och flertalet fragment av tegelpannor vilket visar att det förmodligen handlar om lämningar efter en byggnad på platsen.	6145872,65	408091,707
3213	Syllsten	100	5,1 x 2 x –	Jorden var mer porös S om stenarna och mer kompakt N om. Jorden innehöll mycket kol och sot dock var det mer homöst och tjockare lager S om stenarna. N om stenarna påträffades gulaktig lera relativt snabbt under ett tunnare	6145895,087	408084,305

				humöst lager. Stenarna utgör förmodligen syllstenar till en byggnad. En rad med större stenar fanns i mitten och på var sida fanns något mindre stenar. Möjligen är dessa mindre stenar utrasade från en kallmurad grundmur eller så är det stenläggning på var sida om de större stenarna. Fynd: Rikligt med keramik, en del småbitar och smuligt tegel, några äldre handsmidda spikar och en sländtrissa i bergart.		
4101	Sten	5	1,9 x 1,1 x –	Mindre stenar än i 3213. Tegelfärgad med tegelsmul runt och mellan stenarna. Det tegelfärgade fortsätter utanför 4101 och är inmätt som 4121. Kan vara en rad med syllstenar lik 3213, möjligen tillhör båda en byggnad. Mellan 4101 och 3213 förekom sot och kol rikligt, även i samt söder om 4121.	6145899,621	408083,714
4121		0			6145899,142	408084,981
4145	Skärvstenshög	0			6145887,968	408086,523
4158	Kulturlager	0			6145897,528	408085,723
4168		0			6145786,458	408083,652
4170	Kulturlager	3		Relativt kolrikt, något avtagande åt V. I SÖ fanns en del tegelfärgat och kolblandat humöst material. Ben var synliga i ytan här och där.	6145911,463	408086,592
4203	Grop	50	1 x 0,9 x 0,5	Grå till mörkgrå lerig och sandig silt med visst kolinnehåll. Äldre känsla än tidigare grävda anläggningar. Fynd	6145918,439	408085,887

				av möjligen slagen flinta samt en bit av en käke.		
4224	Stolphål	50	0,36 x 0,32 x 0,2	Fyllning, mycket lik den i AG4203. Ej ritad men foto finns.	6145919,094	408086,316
4238	Stolphål	50	0,3 x 0,24 x 0,29	Stolphål, liknande fyllning som 4203 och 4224. Grå till mörkgrå lerig sandig silt. Foto finns, ej ritad.	6145924,217	408087,215
4249	Stolphål	0			6145922,391	408086,632
4262	Stolphål	0			6145922,169	408087,017
4274		0			6145931,625	408082,415
4293	Grop	0			6145930,707	408086,221
4321	Grop	0			6145955,438	408100,6
4342	Grop	0			6145952,587	408103,596
4360	Grop	0			6145955,41	408103,339
4385	Grop	0			6145951,982	408105,8
4405	Grop	0			6145951,247	408107,868
4426	Grop	0			6145949,749	408108,404
4438	Grop	0			6145953,889	408108,969
4458	Grop	0			6145953,812	408105,956
4480	Grop	0			6145955,012	408109,024
4483	Grop	0			6145956,547	408110,035
4497	Grop	0			6145958,149	408110,956
4512	Grop	0			6145958,367	408113,602
4525	Grop	0			6145959,403	408115,417
4548	Grop	0			6145954,899	408112,923
4585	Grop	0			6145956,68	408127,349
4601	Grop	0			6145955,636	408128,271
4616	Grop	0			6145954,752	408123,507
4634	Grop	0			6145957,188	408108,589
4649	Grop	0			6145949,159	408098,471

Sydsvensk Arkeologi AB rapportserie 2024

1. Fontän Västanvinden på Rådhusorget i Landskrona. Arkeologisk förundersökning år 2022. Citadellstaden 1:1. L1988:4669. Landskrona socken, Landskrona kommun, Skåne län. Fredrik Larsson.
2. Toarp 2:10, 2:13 & 2:14. Arkeologisk förundersökning år 2023. L1988:5550. Oxie socken, Malmö kommun, Skåne län. Fredrik Larsson.
3. VA-ledning mellan Åhus och Gärds Köpinge. Arkeologisk fördjupad förundersökning 2023. L1990:898, L2023:1587. Hovby 50:49. Åhus socken, Kristianstad kommun, Skåne län. Emma Törnblad.
4. En väg till Bjäres historia. Arkeologisk undersökning 2021. Segelstorp 3:13 m.fl. Grevie och Förslöv socknar, Båstad kommun, Skåne län. Tony Björk och Andreas Nilsson.
5. St. Harrie 5:22 m fl. Arkeologisk utredning 2023. Stora Harrie socken, Kävlinge kommun, Skåne län. Fredrik Grehn.
6. Trehögsparken. Arkeologisk utredning 2023. Fosie 165:266, Malmö kommun, Skåne län. Fredrik Grehn.
7. Medeltida tomter vid Absolut Home. Arkeologiska undersökningar 2017–2018 kring den Engströmska villan i Åhus. Fornlämning Åhus 23/ L1990:7628, Kvarteret Carl XI:13, Åhus socken, Kristianstads kommun, Skåne län. Claes Pettersson & Fredrik Larsson.
8. Från Klippan till Åstorp. Inför förlängt mötesspår, Flera socknar Åstorp och Klippan kommun, Skåne län. Ylva Wickberg & Håkan Petersson.
9. Bunkeflostrand 6:37. Lämningar från tidigneolitikum, förromersk och romersk järnålder. Arkeologisk förundersökning 2023. RAÄ L2022:1115, L2022:1123, L2022:1124. Bunkeflostrand 6:37. Bunkeflo socken, Malmö kommun, Skåne län. Joakim Frejd
10. Utredning Härlöv 50:53, Härlöv 50:72 med flera. Håkan Petersson & Ylva Wickberg, Kristianstad socken och kommun, Skåne län
11. SÖ: Kv. Diana 13. Bortschaktning av matjord från innergård. Arkeologisk schaktningsövervakning 2023. L1988:4871. Malmö socken, Malmö stad, Skåne län. Per Jansson.
12. Del av fastigheterna Torsebro 2:1, Åby 4:1, Önnestad 12:1 och 112:3, Skepparslöv 7:10, Salskog 1:1 och Venestad 16:19. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2022. Fjälkestad, Färlöv, Önnestad, Skepparslöv och Träne socken, Kristianstad kommun, Skåne län. Anna Isberg & Therese Ohlsson.
13. Under Knislinge kickenbikebana. Tidig historisk tid i byns centrum. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning år 2023. Knislinge 43:1, Knislinge socken, Östra Göinge kommun. Ylva Wickberg.
14. Vattenledning mellan Ludvigsborg och Hörby. Arkeologisk utredning steg 1, 2024. Fulltofta & Hörby socken, Hörby kommun i Skåne län. Karina Hammarstrand Dehman
15. Arkeologi vid Ivetofta prästgård. Arkeologisk undersökning/schaktningsövervakning 2023. Ivetofta 11:109, Ivetofta socken, Bromölla kommun, Skåne län. Tony Björk.
16. Mellan Nymölla och Valjeviken. Arkeologisk utredning steg 2 år 2022 och 2023. Gualöv och Ivetofta socken, Bromölla kommun, Skåne län. Ylva Wickberg.
17. Ljungsgård 2:99 och 2:162. Fördjupad arkeologisk förundersökning 2023. RAÄ L1989:6293. Södra Vrams socken, Bjuvs kommun, Skåne län. Joakim Frejd.
18. Råvattenprojektet. Arkeologisk undersökning 2017–2018. Fastighet Hassle 12:9, Hassle 2:56, Stehag 12:9 & Värlinge 11:4, Värlinge 11:47, Stehags socken, Eslövs kommun, Skåne län. Karina Hammarstrand Dehman, Åsa Berggren, Erik Johansson, Anna-Sara Noge & Carl Persson.
19. Fjälkinge bytomt. Arkeologisk undersökning - schaktövervakning 2022–2023. Fjälkinge bytomt, Fjälkinge socken, Kristianstad kommun, Skåne Län. Emma Törnblad.
20. Arkeologi i sydöstra Skåne, Utredning steg 1 för vattenledning mellan Ystad och Löderups Strandbad, L1988:6808, L1989:4238 m.fl, Valleberga socken m.fl, Ystad kommun, Skåne län. Andreas Nilsson
21. Gonarp 13:4. Arkeologisk utredning steg 2, 2024. Näsrum Socken, Bromölla kommun, Skåne län. Emma Törnblad.
22. Fortuna-Hemgården. Gropar, hus och gravar i södra Sallerup, Malmö. Arkeologisk undersökning 2022, L1986:8929, L2022:633, L2022:634 & L2022:63, Sallerup 180:22 & Sallerup 180:21, Malmö, Skåne län. Håkan Petersson & Anna Isberg
23. Undersökning av härdar och gravröse på Östad 19:2, Bromölla kommun. Håkan Petersson och Andreas Nilsson. Arkeologisk förundersökning och avslutande arkeologisk undersökning av L 1991:2928 & L2022:140, Östad 19:2, Bromölla kommun.
24. Grönahög 1:1 m fl. Arkeologisk utredning, steg 1, 2024. RAÄ fornlämning L1990:4231 & L1990:4809, Grönahög 1:1, Ripa 15:2 och Åhus 504:1, Åhus socken, Kristianstad kommun, Skåne län. Fredrik Grehn.
25. Fortsatt utredning inför skyddsvall på Falsterbohalvön. Sträckan Falsterbo skjutfält till Storevångsvägen. Arkeologisk utredning steg 2 2024, Skanör S:40, m. fl., Skanör med Falsterbo socken. Andreas Svensson.
26. Östervång 2:48 och 2:49. Arkeologisk utredning 2024. Östervång 2:48, 2:44, 2:43, 2:55, 2:41, 2:42, 2:62 och 2:54, Trelleborgs kommun, Skåne län. Fredrik Grehn.
27. Tygelsjö 52:34. Arkeologisk utredning 2024. Tygelsjö 52,34, Malmö kommun, Skåne län. Fredrik Grehn.

28. Eskilstorp 2:26. En storgård under sen vikingatid och tidig medeltid. Volym 1 – Bakgrund, genomförande och resultat. Volym 2 – Bilagor. Arkeologisk undersökning 2020–2021. L2020:4077, L1989:1114 och L1986:6926. Eskilstorp 2:26. Eskilstorp socken. Vellinge kommun. Skåne län. Kristian Brink, Therese Ohlsson & Bengt Söderberg (red.).
29. Torsjö gamla by. Agrara lämningar från högmedeltid till nyare tid, schaktningsövervakning vintern 2022/2023. L1989:3825. Örsjö socken, Skurup kommun, Skåne län. Simon Rosborg.

DET UPPDRAGSARKEOLOGISKA SYSTEMET

Inom det uppdragsarkeologiska systemet utförs arkeologiska undersökningar som vilar på Kulturmiljölagen (1988: 950 – KML). Undersökningarna baseras på beslut av länsstyrelsen och utgör ett villkor för att en Företagare skall ges tillstånd för ingrepp i fast fornlämning.

Arkeologiska undersökningar kan göras i tre etapper: utredning, förundersökning och undersökning. De olika delarna är led i en process som i första hand syftar till att bevara fornlämningen, vilket är grundtanken i Kulturmiljölagen.

Den arkeologiska utredningen kan göras i två steg: Steg 1 innebär att befintligt underlagsmaterial sammanställs i form av en byråinventering och att en fältinventering genomförs. Steg 2 innebär sökschaktsgrävning med grävmaskin. Syftet med den arkeologiska utredningen är att identifiera och lokalisera fornlämningar som berörs av ett arbetsföretag. Utredningen utgör ett beslutsunderlag till Länsstyrelsen inför prövning av tillstånd för ingrepp i fornlämning, och utgör även ett planeringsinstrument för Företagaren (den som avser utföra ett arbetsföretag).

Om det vid den arkeologiska utredningen påträffas under mark dolda fornlämningar, eller om det redan finns kända fornlämningar inom ett område, kan Länsstyrelsen besluta om en arkeologisk förundersökning. En arkeologisk förundersökning innebär som regel schaktgrävning med grävmaskin. Arbetet innebär att ett representativt urval av fornlämningen undersöks. Syftet med den arkeologiska förundersökningen är att avgränsa fornlämningen och fastställa dess vetenskapliga potential. Förundersökningen utgör ett beslutsunderlag till Länsstyrelsen inför prövning av tillstånd till ingrepp i fornlämning, och utgör även ett planeringsinstrument för Företagaren.

Baserat på resultat från förundersökningen gör Länsstyrelsen en bedömning om fornlämningen bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential för att gå vidare till en arkeologisk undersökning. Syftet med en arkeologisk undersökning är att undersöka, dokumentera, analysera och tolka lämningar och fynd för den aktuella fornlämningen, samt att besvara de vetenskapliga frågeställningar som fornlämningen anses ha potential att ge svar på. Efter en arkeologisk undersökning hävs lagskyddet enligt 2 kap. Kulturmiljölagen.

Inom det uppdragsarkeologiska systemet finns tre olika aktörer:

- Länsstyrelsen prövar tillstånd, beslutar och utövar tillsyn (uppdragsgivare).
- Företagaren söker om tillstånd och bekostar undersökningen.
- Undersökaren utför arkeologiska undersökningar (uppdragstagare).

Detta är en mycket kortfattad beskrivning av det uppdragsarkeologiska systemet. Mer information finns på Riksantikvarieämbetets hemsida, bland annat vägledning för tillämpningen av Kulturmiljölagen (1988:950), Uppdragsarkeologi (2 kap.) enligt Riksantikvarieämbetets föreskrifter och allmänna råd.

Torsjö gamla by

AGRARA LÄMNINGAR
FRÅN HÖGMEDELTID TILL NYARE TID

Simon Rosborg

Med anledning av att EnviDan AB skulle nyanlägga vatten- och avloppsledningar inom fornlämning Torsjö bytomt L1989:3825 utfördes en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning under vintern 2022/2023. Arkeolog följde med i schaktningsarbetet samt gjorde besök punktvis då större ytor skulle schaktas upp. Antalet lämningar från högmedeltid, tidig modern tid och nyare tid visade sig vara många och flera lämningar kunde knytas till tidigmoderna gårdslägen i det äldre kartmaterialet. Lämningar av en förmodligen högmedeltida byggnad lokaliserades i bytomtens norra del. Dessa byggnadslämningar framkom i anslutning till tre tidigmoderna gårdslämningar vilket gör det troligt att det finns en kontinuitet från högmedeltid till nyare tid. En bit förhistorisk keramik återfanns i ett kulturlager vilket öppnar för möjligheten att även förhistoriska lämningar finns inom bytomten. Utöver byggnadslämningar hittades lämningar efter en tidigare väg under 1,2 m påförd matjord vilken förmodligen härstammar från 1600-talet och visar på ändrade transportbehov under tidigmodern tid.

Resultaten från undersökningen har varit mycket bra och belyser Torsjös tidiga historia från högmedeltid till nyare tid. Resultaten vittnar också om vikten av denna typ av undersökning och vad de kan ge i form av information om platser som i många fall annars inte blir föremål för arkeologiska undersökningar.

